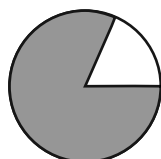

Petar Antić

Romi i pravo na pravni subjektivitet u Srbiji

Centar za prava manjina
Minority Rights Center

Karađorđeva 91/6, 11000 Beograd, Srbija i Crna Gora
tel/fax: + 381 11 644 206, E-mail: mrc@romastudent.net

Beograd, april 2006.

Izdavač:
Centar za prava manjina

Autor izveštaja:
Petar Antić

Prevod:
Višnja Minčev

Tehnička obrada:
CORETEC, Beograd

Korektura:
Marija Todorović

Štampa:
Štamparija "Taš,,

Tiraž:
500

***Osnovni donatori CPM-a su: Norveška narodna pomoć, NOVIB, Freedom House,
Fond za otvoreno društvo, Švedski helsinški komitet za ljudska prava,
Evropski centar za prava Roma i Institut za otvoreno društvo.***

PREDGOVOR

Publikacija Romi i pravo na pravni subjektivitet je rezultat rada na projektu "Uključivanje Roma u sistem". Ovaj projekat se sprovodio u periodu od avgusta 2005. do aprila 2006. uz podršku Freedom House i OSCE-a, a pod pokroviteljstvom Ministarstva za manjinska i ljudska prava Srbije i Crne Gore.

Ovim projektom je sprovedeno istraživanje problema Roma koji se odnose na lična dokumenta, pripremljen je izveštaj koji je služio kao osnov za regionalnu konferenciju o ličnim dokumentima u organizaciji OEBS-a, i izrađen je predlog akcionog plana za rešavanje ovog problema. Akcioni plan za lična dokumenta je izradila ekspertska radna grupa organizovana uz pomoć Ministarstva za manjinska i ljudska prava. Članove radne grupe su činili predstavnici Ministarst-

va unutrašnjih poslova, Ministarstva za lokalnu upravu i samoupravu, Ministarstva za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku, Republičkog geodetskog zavoda, UN-HCR-a, OSCE-a, Praxisa-a, Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine i Centra za prava manjina. U toku izrade akcionog plana za lična dokumenta radna grupa se konsultovala sa velikim brojem predstavnika nevladinih organizacija koje se bave pitanjima Roma i sa pravnim ekspertima.

Nakon objavljivanja ove publikacije očekujemo usvajanje akcionog plana za lična dokumenta Roma od strane Vlade Republike Srbije kao i njegovu implementaciju.

Implementacija ovog akcionog plana predstavlja osnov i preduslov svih drugih mera koji se odnose na proces Dekade uključenja Roma.

SADRŽAJ

1. Uvod	.5
2. Problemi u pristupu ličnim dokumentima	.5
2.1. Raseljeni Romi sa Kosova i Metohije	
2.2. Romi poreklom iz ruralnih i nerazvijenih sredina nastanjeni u slamovima	
2.3. Romi rođeni na teritoriji bivših republika SFRJ	
2.4. Romi povratnici iz zapadnoevropskih država	
3. Analiza postupka izdavanja ličnih dokumenata	.8
3.1. Prva registracija / prijavljivanje	
3.2. Lična karta	
3.3. Zdravstvena knjižica	
3.4. Radna knjižica	
3.5. Postupak naknadnog upisa u matične knjige	
3.6. Prijava prebivališta	
4. Dosadašnji rad na rešavanju problema ličnih dokumenata.	11
5. Nalazi	12
6. Preporuke	13
7. Izveštaj istraživačkog i analitičkog centra Argument - Romi posedovanje ličnih dokumenata	15
8. Anex 1 – Izveštaj sa regionalne konferencije o registraciji Roma u Jugoistočnoj Evropi – Stephan Muller	34
9. Akcioni plan za izradu ličnih dokumenata	35
10. Obrazloženje predloga akcionog plana za lična dokumenta Roma	39

ROMI I PRAVO NA PRAVNI SUBJEKTIVITET U SRBIJI

1. UVOD

Prema članu 16. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima "Svako ima pravo da mu se prizna na svakom mestu pravni subjektivitet". Praksa pokazuje da u Srbiji veliki broj socijalno ugroženih Roma ne ostvaruje ovo pravo zbog nesklada postojećeg sistema i njihovog specifičnog položaja. Zbog toga se socijalno najugroženije stanovništvo u Srbiji ne nalazi u sistemu socijalne zaštite, nije prijavljeno u nacionalnoj službi za zapošljavanje i nema pristupa obrazovanju. Ti ljudi su nevidljivi za sistem.

Prema Članu 13 Ustava Republike Srbije ("Sl. glasnik RS", br. 1/90) građani su jednaki u pravima i dužnostima i imaju jednaku zaštitu pred državnim i drugim organima bez obzira na rasu, pol, rođenje, jezik, nacionalnu pripadnost, veroispovest, političko ili drugo uverenje, obrazovanje, socijalno poreklo, imovno stanje ili koje lično svojstvo. Međutim, u praksi ova jednakost zavisi od ispunjenja administrativnih uslova.

Ministarstvo za manjinska i ljudska prava SCG je u cilju rešavanja ovog problema odlučilo da kao pokrovitelj pomogne Centru za prava manjina u organizovanju radne grupe za izradu akcionog plana za rešavanje problema ličnih dokumenata. Nakon regionalne konferencije OSCE o registraciji Roma u Jugoistočnoj Evropi (28. novembar, 2005), radna grupa će izraditi predlog akcionog plana koji će se predati Vladi Srbije na usvajanje. Ovaj akcioni plan će predvideti aktivnosti i njene nosioce, indikatore i nadležno telo za monitoring implementacije.

Izveštaj *Romi i pravo na pravni subjektivitet u Srbiji* nastao je sa ciljem da predstavi probleme Roma u pristupu ličnim dokumentima i pomogne državnim organima da započne rešavanje ovog problema.

2. PROBLEMI ROMA U PRISTUPU LIČNIM DOKUMENTIMA

Prema podacima popisa iz 2002. godine, u Srbiji je registrovano 108 193 Roma. Međutim, podatke zvanične statistike trebalo bi uzeti sa rezervom kada je u pitanju romska populacija zbog pribegavanja takozvanoj etničkoj mimikriji (izjašnjavali su se kao pripadnici većinskog naroda u čijem okruženju žive). Prema sekundarnim izvorima, u Srbiji i Crnog Gori živi između 450 000 i 500 000 stanovnika romske nacionalnosti. Romi su ekonomski i socijalno najugroženiji deo stanovništva u Srbiji.

U periodu od 1991. do 2001. godine, opšta ekonomska kriza i ratni sukobi u zemlji su uticali na velike migracije Roma. Raseljeni Romi sa Kosova i Metohije i Romi iz ruralnih sredina i nerazvijenih opština na jugu Srbije su naselili razvijenije gradove, stvarajući slamove. To su obično provizorne udžerice od ostataka metala i kartona, propale napuštene barake i skladišta, kontejneri i napuštene automobilske olupine na smetlištima, odnosno deponijama ili u njihovoj blizini, ispod mostova ili na otvorenim poljima. Zbog nemogućnosti da prijave boravak, odnosno prebivalište u naseljima bez legalnog osnova stanovanja, oni ne mogu da ostvare pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, obrazovanje i zapošljavanje osim ukoliko su se fiktivno prijavili na nečiju adresu. Njima je onemogućeno i pravo glasa na izborima.

Tako se često dešava, da trudnice i deca zbog nedostatka zdravstvene knjižice budu uskraćena od zdravstvene zaštite. Bilo je slučajeva u kojima su trudnice koristile tuđu zdravstvenu knjižicu zbog čega su kasnije u dokumentima bili naznačeni pogrešni podaci. Centar za prava manjina je zabeležio više slučajeva u kojima su zbog nedostatka zdravstvene knjižice, bolnice odbijale da prime trudnice, a ukoliko su primili tražili su novac da naplate porođaj.¹ Ukoliko roditelji nemaju dokumenta i obrate se opštini za upis deteta u matičnu knjigu rođenih i državljana dobija se odgovor da prethodno reše svoj problem sa dokumentima i onda da dođu da prijave dete. Tada se problem produbljava, dete se ne upisuje u matičnu knjigu rođenih i državljana i kasnije kad odraste i oformi svoju porodicu, stvara se nova generacija bez dokumenata.

Na ovaj način razvija se jedan paralelni svet ljudi izvan sistema, bez pristupa zdravstvu, obrazovanju, i

¹ Slučajevi opisani u izveštaju CPM Romi i pravo na zdravstvenu zaštitu, 2005

zapošljavanju. Postoji pogrešno mišljenje da je osnovni problem Roma što ne shvataju značaj dokumenata i zdravstvene knjižice. Oni zbog nemogućnosti da prijave prebivalište i administrativnih prepreka ne mogu da dođu do dokumenata.

U nadležnim organima ne dobijaju adekvatan savet, a ako bi ga i dobili naišli bi na nepremostive administrativne prepreke koje su vezane za prijavu prebivališta.

Socijalno ugroženi Romi koji imaju problem u pristupu ličnih dokumentata mogu se podeliti na četiri kategorije:

- Raseljeni Romi sa Kosova i Metohije
- Romi poreklom iz ruralnih sredina i nerazvijenih krajeva Srbije nastanjeni u nelegalnim naseljima
- Romi rođeni na teritoriji bivših republika SFRJ
- Romi povratnici iz zapadnoevropskih država

2.1 Raseljeni Romi sa Kosova i Metohije

U Srbiji je registrovano 19,551 raseljenih Roma sa Kosova i Metohije. Međutim, stvaran broj je mnogo veći i procenjuje se da se oko 50 000 raseljenih Roma sa Kosova i Metohije nalazi u Srbiji.²

Jedan broj raseljenih Roma je došao kasnije obzirom da su pokušali da se nastane u Makedoniji ili nekoj zapadnoevropskoj državi, pa su deportovani. Prihvat raseljenih Roma od strane države nije bio organizovan u skladu sa njihovim potrebama. Obzirom da u kolektivnim centrima nije bilo mesta za Rome, a lokalne vlasti nisu bile voljne da nađu odgovarajući smeštaj, oni su bili prinuđeni da nalaze sklonište ilegalno u romskim naseljima.

Zbog nemogućnosti da prijave boravak, odnosno prebivalište u nelegalnim naseljima, oni ne mogu da ostvare pravo na zdravstvenu, socijalnu zaštitu, obrazovanje i zapošljavanje osim ukoliko su se fiktivno prijavili na nečiju adresu. Veliki broj raseljenih Roma ne poseduje raseljeničku legitimaciju jer je Komesarijat za izbeglice odbijao da izda legitimaciju onima koji nemaju potvrdu o boravku.

Postupak za ostvarivanje prava se više puta menjao od trenutka dolaska raseljenih lica sa Kosova i Metohije. Prava raseljenih lica nisu regulisana propisima već zavise od interne politike državnih organa. Kada se pojavio problem raseljenih lica u Srbiji, 1999. godine, Komesarijat za izbeglice je započeo sa izdavanjem potvrde za raseljena lica koja je služila za ostvarivanje pomoći i kao identifikacioni dokument uz ličnu kartu. Za izdavanje potvrde bila je potrebna lična karta raseljenog lica i lična karta lica kod kojeg raseljeno lice boravi. Crveni Krst je započeo sa izdavanjem kartica za ostvarivanje pomoći za koje se takođe zahtevala lična karta raseljenog lica i lična karta lica kod kojeg raseljeno lice boravi.

Raseljeni Romi koji su se nastanili u slamovima nisu imali mogućnost da dobiju karton Crvenog krsta i raseljeničke legitimacije osim, ukoliko nisu našli rođaka ili prijatelja koji bi prihvatio da se prijave da navodno žive kod njih zbog prijave u lokalnom Crvenom krstu i u Komesarijatu za izbeglice. Bilo je i onih koji su plaćali da bi prijavili boravak i ostvarili prava kao raseljena lica.

Od 1 marta 2000 godine izdaje se raseljenčka legitimacija kao vrsta identifikacionog dokumenta uz ličnu kartu. Raseljena lica koja nisu imali sa sobom svoju ličnu kartu zato što je uništena ili je zaboravljena pri begu, morali su da izvade novu ličnu kartu.

Komesarijat za izbeglice je izdao instrukcije opštinskim povereništvima na osnovu kojih je postojalo različito postupanje ali se uvek tražila prijava boravka kod domaćina i lična karta. Pojedini lokalni poverenici Komesarijata za izbeglice su tražili i dokaz o legalnom osnovu stanovanja stanodavca. Prvi rok za registraciju raseljenih lica je bio od 1. marta do 20. aprila 2000. Od 20. aprila registracija je nastavljena uz traženje na uvid i zelenog kartona odnosno potvrde o prijavi boravka kod stanovaca. MUP je od 1999. godine započeo sa izdavanjem tzv. **zelenih kartona**, odnosno prijave boravka za raseljena lica. Za izdavanje zelenog kartona bila je potrebna lična karta stanodavca i potvrda o legalnom osnovu stanovanja. Taj uslov je bio nedostižan za raseljene Rome koji su se nastanili u nelegalnim slamovima, sem ukoliko se nisu lažno prijavljivali nalazivši prijatelje, rođake ili plaćajući za tu svrhu. Bez raseljeničke legitimacije i prijave boravka, raseljena lica nisu imala pristup obrazovanju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti kao ni zapošljavanju.

Zavod za zdravstveno osiguranje je raseljenim licima, koja imaju prijavljen boravak, zeleni karton i

² UN OCHA Belgrade, *Humanitarian Situation and Strategy for 2003, November 2002*

raseljeničku legitimaciju izdavao potvrdu za ostvarivanje zdravstvene zaštite koja se obnavlja na 90 dana. Od 17. marta 2004. godine obnavlja se na 45 dana. Ovaj postupak postoji i u trenutku pisanja ovog izveštaja, za ona lica koja imaju zeleni karton.

Od 5. juna 2003. godine, MUP je internim aktom ukinuo izdavanje zelenih kartona prijave boravka raseljenim licima sa Kosova i Metohije i dozvolio jedino prijavljivanje prebivališta.

Prijavljivanjem prebivališta postupak ostvarivanja prava za raseljena lica se izjednačava sa ostalim građanima. Međutim, oni koji i dalje imaju prijavu boravka, odnosno zeleni karton i dalje ostvaruju prava na osnovu ovog dokumenta. Za prijavu prebivališta je neophodna odjava iz starog prebivališta, izjava vlasnika stana da prihvata prijavljivanje i dokaz o legalnom osnovu stanovanja. Ovim postupkom MUP-a, raseljeni Romi koji nisu imali prijavljen boravak sada mogu jedino da prijave prebivalište. To znači da je za ostvarivanje zdravstvene zaštite za njih potrebno izdavanje zdravstvene knjižice kao i kod ostalih građana preko Nacionalne službe za zapošljavanje, a ne preko Zavoda za ostvarivanje zdravstvene zaštite.

Dodatan problem je udaljenost kancelarija u kojima se vode Matične knjige za raseljena lica. Matične knjige su tokom sukoba prebačene u kancelarije u egzilu. Te kancelarije se nalaze u gradovima širom Srbije. Mnogi Romi nemaju dovoljno novaca da plate prevoz do gradova u kojima se nalaze matične knjige. Obzirom da izdavanje dokumenta čekaju po nekoliko dana, oni moraju da plate i troškove smeštaja. Pored svega toga oni moraju da plate i administrativne takse.

Među raseljenim licima romske nacionalnosti ima i onih koji nikada nisu bili upisani u matične knjige ili su matične knjige uništene ili nestale. U ovim slučajevima potrebno je pokrenuti postupak naknadnog upisa u matične knjige, odnosno postupak utvrđivanja činjenica rođenja, smrti i venčanja. Pri tome, raseljena lica nailaze na problem neujednačene prakse i tumačenja kako upravnih, tako i sudskih organa.

2.2. Romi poreklom iz ruralnih i nerazvijenih sredina nastanjeni u slamovima

U toku 90-tih godina, veliki broj Roma iz ruralnih sredina i nerazvijenih opština na jugu Srbije je zbog

ekonomske krize naselio razvijenije gradove u Srbiji. Nastanjivali su se u slamovima bez mogućnosti da prijave prebivalište zbog nelegalnog osnova stanovanja.

Obzirom da u starom mestu prebivališta ne stanuju već dugi niz godina nemaju tamo mogućnost boravka, rada i smeštaja. Ovaj problem je najviše izražen u Beogradu i Novom Sadu.

Obzirom da većina njih nema prijavljeno prebivalište u gradovima u kojima žive ne mogu da upišu svoju decu u škole i nisu prijavljeni u lokalnu agenciju za zapošljavanje i ne ostvaruju pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu. Jednom broju tih ljudi je istekla lična karta izdata u starom mestu prebivališta. Ima i onih koji nikada nisu upisani u matične knjige.

Među njima ima i sezonskih radnika koji privremeno borave i vraćaju su u mesto svog prebivališta. Oni su bave prikupljanjem sekundarnih sirovina ili trgovinom.

Vlasti u Beogradu su više puta isticale da ova lica nisu u njihovoj nadležnosti obzirom da nisu prijavljeni u Beogradu. Gradska vlada u Beogradu planira rušenje svih nelegalnih romskih naselja uz pružanje smeštaja samo Romima koji su prijavljeni u Beogradu.

2.3. Romi rođeni na teritoriji bivših republika SFRJ

Nakon raspada SFRJ, jedan broj Roma koji je rođen na teritoriji bivših republika SFRJ, a živio u romskim naseljima bez prijave prebivališta, ostao je bez državljanstva i bez dokumenata. Ne postoje podaci koliko ima takvih ljudi.

Tako, na primer, ima slučajeva da je neko rođen u Makedoniji i da je prijavljen u matičnu knjigu rođenih u Makedoniji, ali obzirom da je živio u Srbiji nije prijavljen u matičnu knjigu državljana Makedonije.

2.4. Romi povratnici iz zapadnoevropskih država

Desetine hiljada Roma je tokom devedesetih godina pokušalo da nađe utočište u zemljama zapadne Evrope. Većina je podnela zahtev za azil, ali su njihove molbe

odbijene obzirom da im je pružena samo privremena zaštita. Nemačka je nakon potpisivanja sporazuma o vraćanju i preuzimanju državljana dve države u septembru 2001. godine, započela sa prinudnim deportovanjem građana Srbije među kojima Romi čine većinu. Prema podacima IOM u Beogradu od avgusta do novembra 2004. godine, u Srbiju se dobrovoljno vratilo 10 924 lica. Ne postoje podaci o broju prinudno vraćenih Roma, ali se pretpostavlja da je taj broj mnogo veći. Prilikom deportovanja, mnogi Romi nisu stigli da ponesu ni osnovna dokumenta. Mnogi nisu poneli dokaze o stručnoj spremi a deca su često prekidana u školovanju i ostala bez dokumenata za dotadašnje školovanje.

Da bi deca nastavila školovanje oni moraju da pribave dokumenta i prevedu na srpski jezik, što iziskuje dodatne troškove. Jedan broj dece rođene u Nemačkoj nije upisan u matične knjige državljana Srbije i Crne Gore.

3. ANALIZA POSTUPKA IZDAVANJA LIČNIH DOKUMENATA

3.1. Prva registracija/prijavlivanje

Prvo prijavljivanje se vrši obično pri rođenju. U slučaju da je dete rođeno u bolnici, bolnica izdaje otpusnu listu novorođenčeta. U njoj se upisuju imena roditelja na osnovu njihovih zdravstvenih knjižica. Nakon toga, roditelji sa otpusnom listom odlaze u opštinski organ teritorije gde je dete rođeno da bi se dete prijavilo u matičnu knjigu rođenih i matičnu knjigu državljana.³

³ Prema čl. 3. Zakona o jedinstvenom matičnom broju građana deci rođenoj posle 31. decembra 1978. godine, matični broj određuje nadležni opštinski organ po mestu

Opštinski organi pored otpusne liste traže i druga dokumenta: 1) *Uverenje o državljanstvu za oba roditelja ne starije od 6 meseci* 2) *Izvod iz matične knjige venčanih ili izvod iz matične knjige rođenih ako su nevenčani roditelji* 3) *Važeće lične karte.*

Međutim, ako roditelji nemaju dokumenta, a majka nema ni zdravstvenu knjižicu postupak se znatno otežava. Bolnica odbija da primi trudnicu ili traži novac za porođaj.

Službenici u opštini odbijaju upisivanje deteta i traže da roditelji prethodno obezbede dokumenta. Ukoliko roditelji nemaju dokumenta i nisu upisani u matične knjige potrebno je da pokrenu postupak dokazivanja svog identiteta. Međutim, oni ne dobijaju savet kako da reše problem a i ne postoji jedinstvena praksa za rešavanje ovog problema. Inače, prema Čl. 13. Zakona o Državljanstvu Republike Srbije ("Sl. glasnik RS", br. 135/2004) *Dete rođeno ili nađeno na teritoriji Republike Srbije (nahoče) državljanstvo Republike Srbije rođenjem stiče ako su mu oba roditelja nepoznata ili nepoznatog državljanstva ili bez državljanstva ili ako je dete bez državljanstva.* U praksi se ne primenjuje ova odredba. Ukoliko se upis imena u matičnu knjigu vrši nakon dva meseca od rođenja potrebno je:

1. Opštinskom organu teritorije gde je dete rođeno podneti zahtev stranke;
2. Izvod iz matične knjige venčanih za roditelje izdat posle rođenja deteta;
3. Uverenje o državljanstvu;
4. Kopije ličnih karata i dokaz o uplaćenju taksi.

Nakon upisivanja deteta u matične knjige, roditelji su dužni da prijave detetu prebivalište u Ministarstvu unutrašnjih poslova. Naravno ovo predstavlja problem za lica koja žive u nelegalnim naseljima i ne mogu da dokažu legalan osnov stanovanja koji predstavlja uslov za prijavu prebivališta.

3.2. Lična karta

Ličnu kartu izdaje opštinski organ za unutrašnje poslove na čijoj teritoriji je prebivalište lica koje

rođenja deteta. ("Sl. glasnik SRS", br. 53/78, 5/83, 24/85 i 6/89 i "Sl. glasnik RS", br. 53/93, 67/93 i 48/94)

traži ličnu kartu.⁴ Pravo i dužnost svakog lica starijeg od 18 godina je da ima ličnu kartu. Zahtev za izdavanje lične karte podnosi se na propisanom obrascu, u roku od 3 meseca po navršenoj 18 godini života. Lična karta izdaje se na obrascu koji, sadrži ime jednog od roditelja; rok važenja, registarski broj, kao i mesto za upisivanje oznake krvne grupe, podataka o promeni prebivališta i promeni adrese stana i za upisivanje ličnog broja. Zahtevu za izdavanje lične karte prilaže se izvod iz matične knjige rođenih i dve fotografije određene veličine koje verno prikazuju lice koje podnosi zahtev.⁵ Pored ovih dokumenata, lice koje podnosi zahtev za izdavanje lične karte treba da priloži i dokaz o prebivalištu. Prema čl.18. Zakona o ličnoj karti, u slučaju da lice koje je navršilo 18 godina ne podnese zahtev za izdavanje lične karte ili ne nosi ličnu kartu, a obavezno je da je ima, kazniće se za prekršaj u iznosu do 100 dinara.

3.3. Zdravstvena knjižica

Pravo na zdravstvenu zaštitu u Srbiji zavisi od prijave prebivališta. Ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu se u Srbiji uređuje Zakonom o zdravstvenoj zaštiti i Zakonom o zdravstvenom osiguranju, dok se dalje razrađuje kroz odgovarajuće podzakonske propise, kao što su uredbe, pravilnici, odluke i uputstva. Građani pravo na zdravstvenu zaštitu ostvaruju na osnovu zdravstvene knjižice koja mora biti overena od strane nadležnog organa. Koji će državni organ overiti zdravstvenu knjižicu zavisi od kategorije stanovništva i prijave prebivališta. Nezaposlenim licima se zdravstvena knjižica izdaje na osnovu prijave u Zavoda za tržište rada koji je nadležan za teritoriju na kojoj lice ima prijavljeno prebivalište. Za ova lica zavod za tržište rada takođe i overava zdravstvenu knjižicu. Za decu do navršene 15. godine, školsku decu i studente najkasnije do 26. godine, zdravstvena knjižica se izdaje na osnovu prijave prebivališta, a knjižicu overava Republički zavod za zdravstveno osiguranje na rok od tri meseca. Za materijalno neobebeđena lica, po propisima o socijalnoj zaštiti korisnika novčanih pomoći i pomoći za smeštaj u ustanove socijalne zaštite ili druge porodice, zdravstvena knjižica se izdaje na osnovu prijave Centra za socijalni rad koji takođe overava

zdravstvenu knjižicu. Lice mora da ima prijavljeno prebivalište na teritoriji Centra za socijalni rad koji overava zdravstvenu knjižicu.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti u čl.7 određuje da određene kategorije lica među kojima su deca do navršene 15 godine i trudnice uživaju posebnu zaštitu i da imaju pravo na zdravstvenu zaštitu i kada su zdravstveno neosigurana. Međutim, u praksi ustanove zdravstvene zaštite traže na uvid overenu zdravstvenu knjižicu, a za overavanje knjižice je potreba prijava prebivališta. Nigde u propisima nije precizirano da posebno zaštićene kategorije stanovništva mogu da uživaju ovo pravo i kada su zdravstveno neosigurana a da to podrazumeva i bez posedovanja zdravstvene knjižice.

3.4. Radna knjižica

Posedovanje radne knjižice je neophodno za zasnivanje radnog odnosa i za prijavu u Nacionalnoj službi za zapošljavanje. Prema čl. 5 Pravilnika o radnoj knjižici, zahtev za izdavanje radne knjižice nezaposleno lice podnosi nadležnom organu opštinske uprave prema mestu njegovog prebivališta, a zaposleni prema mestu njegovog zaposlenja.

Dokumenti koji su potrebni za izdavanje radne knjižice su:

1. Zahtev popunjen u dva primerka na propisanom obrascu koji nezaposleni podnosi opštini prema mestu prebivališta, a zaposleni prema mestu zaposlenja
2. Radna knjižica nepopunjena
3. Lična karta
4. Dokaz o stručnoj spremi – original
5. Uverenje o državljanstvu

Prava koja se obebeđuju Zakonom o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenih odnose se na one koji se vode na evidenciji nezaposlenih. Obzirom da u nelegalnim romskim naseljima, Romi ne mogu da prijave prebivalište zbog nelegalnog osnova stanovanja oni ne mogu ni da se prijave u Nacionalnoj službi za zapošljavanje i ostvare prava kao nezaposlena lica.

⁴ Član 4, Zakon o ličnoj karti, ("Sl. glasnik RS", br. 53/93, 67/93 i 48/94)

⁵ Član 5, Zakon o ličnoj karti, ("Sl. glasnik RS", br. 53/93, 67/93 i 48/94)

3.5. Postupak naknadnog upisa u matične knjige

U slučajevima kada lica nisu nikada upisana u matične knjige ili su matične knjige uništene ili spaljene potrebno je pokrenuti postupak naknadnog upisa u matične knjige, odnosno postupak utvrđivanja činjenica rođenja, smrti i venčanja. U takvim slučajevima, kada se lica sama obrate za pomoć u opštinama ne dobijaju adekvatan savet. Pri tome, u Srbiji ne postoji ujednačena praksa i tumačenje kako upravnih, tako i sudskih organa.

Stavovi sudskih i upravnih organa u vezi sa utvrđivanjem činjenice rođenja, smrti i venčanja se razlikuju po sledećim pitanjima:

1. Da li se ove činjenice utvrđuju u sudskom ili upravnom postupku?
2. Da li se ove činjenice utvrđuju u vanparničnom ili parničnom postupku?
3. Da li se mesna nadležnost sudova uvrđuje prema mestu boravišta ili mestu prebivališta raseljenih lica?

Primeri nevladine organizacije Praxis u postupcima utvrđivanja činjenice rođenja, smrti i venčanja pokazuju različite stavove. Primeri se odnose na raseljena lica s obzirom da je Praxis pokretao takve postupke samo za raseljena lica ali isti problem imaju i druga lica koja nikada nisu upisana u matične knjige:

a) Načelnik vanparničnog odeljenja i Opštinskog suda u Beogradu je, u razgovoru sa pravnikom Praxisa u februaru 2005. godine, dao mišljenje da se činjenice rođenja i smrti utvrđuju u **vanparničnom postupku prema mestu prebivališta** raseljenih lica, te upućuje na izmeštene sudove sa Kosova i Metohije.

b) Opštinski sudovi u Kraljevu, Kragujevcu, Kučevu i Vranju u **vanparničnom postupku** utvrđuju gore navedene činjenice, utvrđujući mesnu nadležnost suda **prema mestu boravišta** predlagača.

c) Okružni sud u Peći, sa sedištem u Leskovcu, u ovim predmetima ističe svoju **stvarnu nenadležnost** i upućuje na organe uprave. Ovaj sud je 22.07.2004. godine zatražio mišljenje Vrhovnog suda Republike Srbije po ovom pitanju, ali do danas nije dobio odgovor.

d) Opštinski sud u Klini, sa sedištem u Leskovcu, u **vanparničnom postupku** utvrđuje ove činjenice i to **prema mestu prebivališta** predlagača, bez obzira što se Okružni sud u Peći (koji pokriva i Klinu) oglašava stvarno nenadležnim.

e) Načelnik Odeljenja za poslove u oblasti ličnog statusa građana u Ministarstvu za državnu upravu i lokalnu samoupravu Republike Srbije, je dao mišljenje 29.03.2004. godine Norveškom savetu za izbeglice, da ukoliko podnosilac zahteva ne raspolaže dokazima, a nadležni organ nije u mogućnosti da ih prijavi po službenoj dužnosti, stranka se upućuje da podnese tužbu nadležnom opštinskom sudu radi utvrđivanja odgovarajuće činjenice, što znači da pokrene **parnični postupak**.

f) Opštinski sud u Nišu, Odeljenje u Beloj Palanci, je raspravljajući u **parničnom postupku** dana 23.05.2005. godine, doneo presudu utvrđujući identitet oca i majke tužioca i naložio matičaru SO Vranje da u matičnoj knjizi rođenih koja se vodi za mesto Gnjilane izvrši upis rođenja tužioca. Tužilac je po rođenju bio upisan u matičnu knjigu rođenih, ali je ista 1999. godine izgorela.

g) Opštinski sud u Novom Sadu je odbacio predlog za utvrđivanje činjenice rođenja kao nedozvoljen (**stvarna nenadležnost**) pozivajući se na odredbe čl. 1. Zakona o vanparničnom postupku, koja ne propisuju da će sud u vanparničnom postupku utvrđivati činjenicu rođenja i doneti odluku koja bi bila osnov za upis u matičnu knjigu rođenih, te smatra da bi se predlagač ovog postupka mogao eventualno sa svojim zahtevom obratiti organima uprave.

Praxis se imajući u vidu ove probleme, 22.06.2005. godine, obratio Vrhovnom sudu Republike Srbije sa zahtevom da u što kraćem roku da zvanično tumačenje po pitanju sudske nadležnosti u vezi sa utvrđivanjem činjenica rođenja, smrti i venčanja.

U praksi se odredbe Zakona u opštem upravnom postupku koji se odnose na skraćivanje postupka u slučajevima registrovanja neregistrovanih lica ne sprovode. Član 131, stav 2: *ako je propisom predviđeno da se upravna stvar može rešiti na osnovu činjenica ili okolnosti koje nisu potpuno utvrđene ili se dokazima samo posredno utvrđuju, pa su činjenice ili okolnosti učinjene verovatnim, a iz svih okolnosti proizlazi da zahtevustranke treba udovoljiti.*

3.6. Prijava prebivališta

Evidencije prebivališta, promene adrese stana i boravišta građana, vodi opštinski organ unutrašnjih poslova.

Prebivalište građana i promena adrese stana evidentira se u evidenciji o izdatim ličnim kartama, koje ujedno služe kao evidencije prebivališta, ili se o tome vodi posebna evidencija. Kontrolu u vezi primene propisa o prijavljivanju i odjavljivanju prebivališta i boravišta građana odnosno prijavljivanja promene adrese stana, vrše organi unutrašnjih poslova.

Prema Zakonu o prijavi prebivališta i boravišta građana, čl 5. *od građanina se može zatražiti da pokaže ličnu kartu ili drugu ispravu na osnovu koje se može utvrditi njegov identitet ili dokazati druge činjenice od značaja za prijavljivanje odnosno odjavljivanje.*

Pod drugom ispravom podrazumeva se naročito ugovor o korišćenju stana, vlasnički list, ugovor o podstanarskom odnosu, izjava podnosioca prijave o nameri da stalno živi u mestu koje je prijavio kao novo prebivalište.

Prilikom prijavljivanja prebivališta, opštinski organi unutrašnjih poslova traže, na uvid odjavu iz starog prebivališta i dokaz o legalnom osnovu stanovanja. Obzirom da se u ovom zakonu ne navodi obaveza opštinskog organa unutrašnjih poslova da traži na uvid isprave koji dokazuju legalan osnov stanovanja, već se navodi da može tražiti takve isprave to znači, da postoji mogućnost promene ovakve politike bez promene zakona. U prošlosti bilo je slučajeva da je MUP u pojedinim naseljima bez legalnog osnova stanovanja kao u romskom naselju Deponija u opštini Palilula u Beogradu, dozvolio prijavu prebivališta i bez legalnog osnova stanovanja. Međutim, tada su stanovnici dobili rešenje o kućnim brojevima u skladu sa određivanjem naziva obeležavanja ulica, trgova i zgrada na teritoriji grada Beograda. Ovo je učinjeno na osnovu odluke gradskih vlasti obzirom da je to tada bio u njihovoj nadležnosti. Stanovnici su na taj način dobijali obavezu da plaćaju sve komunalne troškove. Opštinska komsija je išla na teren da izvrši identifikaciju. Sa ovim rešenjem o dodeli broja, MUP je izdavao lične karte.

Prijavljivanje prebivališta i određivanje kućnih brojeva u tom slučaju nisu podrazumevala vlasnička prava, ali je evidentiranjem omogućeno korišćenje mnogih drugih prava. Međutim, praksa se menjala tokom go-

dina i započeto je sa traženjem pravnog osnova za korišćenje zemljišta. Vlada Srbije je 17.12.2003. godine, donela Uredbu o utvđivanju kućnih brojeva, označavanju zgrada brojevima i označavanju nastanjenih mesta ulica i trgova ("Sl. glasnik RS" br. 110/2003 i 137/2004). Od tada za ove aktivnosti postaje nadležna organizaciona jedinica Republičkog geodetskog zavoda u opštini, odnosno gradu - Služba za katastar nepokretnosti.

4. DOSADAŠNJI RAD NA REŠAVANJU PROBLEMA LIČNIH DOKUMENATA

Državni organi u Srbiji nisu pokrenuli konkretne aktivnosti za rešavanje problema Roma u pristupu ličnim dokumentima. Savezno ministarstvo za manjine i ljudska prava je u decembru 2002. godine uz pomoć grupe eksperata izradilo nacrt Strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima, koji sadrži i deo posvećen rešavanju problema ličnih dokumenata. Međutim, nacrt nije nikada usvojen i nije došlo do implementacije predviđenih mera.

Predsednik Vlade Srbije je 2. februara 2005 godina, u Sofiji potpisao deklaraciju "Decenija uključenja Roma" koja je nastala na osnovu inicijative Svetske banke i Instituta za otvoreno društvo. Ova inicijativa uključuje 8 država centralne i istočne Evrope i ima za cilj da se u periodu od 2005. do 2015. godine poboljša položaj Roma u pogledu obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstva. U okviru ove inicijative, dana 27. januara, 2005. godine, Vlada Srbije je usvojila četiri akciona plana za Rome koja pokriva navedene prioritete oblasti. Ovi akcioni planovi nisu predvideli mehanizam rešavanja problema ličnih dokumenata, a bez toga se ne mogu rešavati problemi socijalno najugroženijih Roma. Nakon usvajanja ovih akcionih planova, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je su saradnji sa drugim državnim organima i predstavnicima nevladinih i međunarodnih organizacija formiralo radne grupe sa ciljem da izrade nacrt akcionih planova

za mere protiv diskriminacije, socijalnu zaštitu, povratnike, raseljena lica, žene, kulturu, medije i informisanje. Uvidevši da bez rešenja problema ličnih dokumenata socijalno najugroženiji ostaju van sistema sve radne grupe osim za medije, kulturu i informisanje, kao prvi cilj navode "Obezbeđenje mehanizma za olakšano pribavljanje svih neophodnih ličnih dokumenata (prijava prebivališta-boravišta, JMBG itd) za sve romske građane (uključujući i lica bez legalnog osnova stanovanja)".

Za ispunjenje ovog cilja predviđene su sledeće mere:

- 1) Razrada adekvatnog mehanizma u interesorskoj saradnji
- 2) Pravno regulisanje postavljenog cilja
- 3) Obuka svih službi za primenu regulative
- 4) Sprovođenje novog mehanizma
- 5) Obrazovne kampanje za Rome u vezi sa propisima, registracijom i ličnim dokumentima.

Kao indikatori implementacije ovih mera navode se:

- Usvojena pravna regulativa kojom se omogućava prijava prebivališta licima bez legalnog osnova stanovanja
- Broj Roma sa regulisanom prijavom prebivališta

U skladu sa ovim nacrtima akcionih planova i u cilju da doprinese bržem rešavanju problema, Centar za prava manjina je od septembra 2005. godine započeo realizaciju projekta *Uključivanje Roma u sistem*. Na osnovu ovog projekta CPM će u saradnji sa istraživačkim i analitičkim centrom Argument istražiti koliko Roma živi Beogradu, a nema prijavljeno prebivalište.

Istraživanje nelegalnih romskih naselja je fokusirano na Beograd, jer se smatra da je tu najveći broj Roma koji nemaju lična dokumenta, a samim tim ni mogućnost da koriste svoja prava.

Nakon ovog istraživanja, CPM će formirati radnu grupu eksperata koji će izraditi predlog akcionog plana sa mehanizmom rešavanja problema ličnih dokumenata.

Nevladine organizacije u Srbiji su pokušavale da rade na rešavanju problema ličnih dokumenata Roma ali bez odgovarajućeg uspeha zbog administrativnih prepreka.

Nevladina organizacija Praxis bavi se pružanjem pravnih saveta i usluga raseljenim licima u Srbiji. Nevladine organizacije sa kojima saraduju upućuju raseljena lica romske nacionalnosti u njihovu kancelariju. Službenici Praxisa pružaju savete raseljenim licima o njihovim pravima i načinima rešavanja njihovih problema sa ličnim dokumentima i pomažu u dobavljanju dokumenata iz izmeštenih matičnih službi sa Kosova i Metohije (radne knjižice, svedočanstva, UNMIK-ove izvode i sl). Praxis obezbeđuje putne troškove ukoliko raseljena lica moraju da putuju zbog izdavanja dokumenata.

Dečiji romski centar je vršio istraživanja problema nedostatka ličnih dokumenata u 8 romskih naselja u Beogradu i organizovao kampanju u romskim naseljima o važnosti ličnih dokumenata. Ukupno je intervjuisano 1408 Roma. Ustanovljeno je da je od ukupnog broja intervjuisanih 68 odsto nema zdravstvenu knjižicu ili zdravstvenu legitimaciju. U naseljima su deljena pisana uputstva o administrativnim procedurama za ostvarivanje zdravstvene zaštite. Pored toga pružana je pomoć u rešavanju problema ličnih dokumenata.

Nacionalni savet Romske nacionalne manjine i predstavnici nevladinih organizacija koji su bili uključeni u izradu akcionih planova su 7. aprila 2005. godine, uputili pismo predsedniku Vlade Vojislavu Koštunici sa zahtevom da se donose podzakonski akt kojim će se omogućiti prijava prebivališta lica sa nelegalnim osnovom stanovanja.

5. NALAZI

Veliki broj Roma koji živi u nelegalnim romskim naseljima u gradovima u Srbiji nema mogućnost da prijavi prebivalište zbog nelegalnog osnova stanovanja. Propisi koji regulisu pravo na ostvarivanje zdravstvene i socijalne zaštite, pravo na zapošljavanje i obrazovanje uslovljavaju ova prava prijavom prebivališta.

Lica koja zbog nelegalnog osnova stanovanja nemaju prijavljeno prebivalište najčešće su Raseljeni Romi sa Kosova i Metohije i Romi poreklom iz ruralnih i nerazvijenih krajeva Srbije nastanjeni u romskim naseljima u gradovima.

Raseljeni Romi sa Kosova i Metohije koji su se nastanili u nelegalnim naseljima nisu mogli da dobiju raseljeničku legitimaciju zato što je Komesarijat za izbeglice zahtevao prijavu boravka kod stanodavca. Oni nisu mogli da ostvare ni pravo na zdravstvenu zaštitu obzirom da je Zavod za zdravstveno osiguranje koji izdaje potvrde raseljenim licima za ostvarivanje zdravstvene zaštite zahtevao takođe prijavu boravka kod stanodavca. Jedan broj raseljenih Roma koji živi u nelegalnim naseljima je prijavio svoj boravak kod rođaka ili prijatelja samo da bi dobio neophodna dokumenta. Neki su i plaćali za ovakvu uslugu. Ne postoje podaci koliko raseljenih Roma ne poseduje raseljeničku legitimaciju.

Ministrastvo unutrašnjih poslova je u junu 2003. godine internim aktom ukinulo izdavanje tzv. zelenih kartona, odnosno potvrde o prijavi boravka interno raseljenih lica.

Raseljena lica koja su do tada prijavila boravak i dalje su mogla da koriste zeleni karton ali ona koja to nisu učinila do tada sada moraju da prijave prebivalište što podrazumeva i odjavu iz starog mesta prebivališta.

Romi koji žive u naseljima bez legalnog osnova stanovanja nisu upisana u birački spisak i ne mogu uživati biračko pravo.

Neki pripadnici romske zajednice nisu nigde upisani. U takvim slučajevima organi opštinske uprave ne pružaju adekvatan savet o načinu rešavanja ovog problema.

Ne postoji jedinstvena praksa državnih organa u slučaju postupka naknadnog upisa u matične knjige. Za pokretanje ovakvog postupka potrebna je pomoć pravnika i finansijska sredstva. U praksi se odredbe Zakona u opštem upravnom postupku (Član 131, stav 2) koje se odnose na skraćivanje postupka u slučajevima registrovanja neregistrovanih lica ne sprovode.

Ako roditelji nemaju dokumenta, opštinski organi uprave odbijaju da upišu dete u matične knjige iako prema Zakonu o državljanstvu Srbije, čl.13. deca

rođena na teritoriji Srbije čiji roditelji nemaju državljanstvo stiču državljanstvo Srbije.

Romi koji su rođeni na teritoriji bivše republike SFRJ, a žive u Srbiji u većini slučajeva su upisani u matične knjige rođenih u mestu rođenja a nemaju ni jedno državljanstvo.

Romi koji se vraćaju iz zapadno Evropskih država prinudnim putem često dolaze bez dokumenata. Deca koja su se školovala ne poseduju potvrde o dotadašnjem školovanju, a oni koji su završili neku od škola nisu poneli svoje diplome. Deca koja su rođena za to vreme često nisu upisivana u matične knjige državljana.

6. PREPORUKE

Vlada Srbije treba da usvoji akcioni plan za rešavanje problema Roma u pristupu ličnim dokumentima. Ovaj akcioni plan treba da predvidi mere, nosioce, indikatore, nadležno telo za monitoring implementacije i vremenski rok.

Vlada Srbije treba da usvoji propis kojim će omogućiti prijavu prebivališta licima bez legalnog osnova stanovanja. Zakon o prebivalištu i boravištu ne sprečava MUP Srbije da omogući prijavljivanje i bez legalnog osnova stanovanja, međutim potrebno je podzakonski akt kojim će se to urediti.

Vlada Srbije treba da donese odluku o oslobađanju interno raseljenih lica obaveze plaćanja administrativnih taksa potrebnih za regulisanje ličnog statusa građana.

Republički geodetski zavod u opštini, odnosno gradu - Služba za katastar nepokretnosti treba da donese rešenje o dodeli kućnog broja stanovnicima u romskim naseljima koji nemaju legalan osnov stanovanja. Dodela kućnog broja će služiti evidentiranju i ne podrazumeva svojinska prava. Ovaj evidencioni broj bi poslužio za izdavanje lične karte.

Ministarstvo unutrašnjih poslova treba da izda instrukciju matičarima da omoguće prijem državljanstva licima rođenim u bivšim republikama SFRJ, a koji žive na teritoriji Srbije.⁶

Ministarstvo unutrašnjih poslova treba da izda instrukciju matičarima koja će omogućiti sprovođenje Čl. 13. Zakona o Državljanstvu republike Srbije ((“Sl. Glasnik RS”, br. 135/2004) kojom se predviđa da sva deca rođena ili nađena na teritoriji Srbije čiji roditelji nemaju državljanstvo imaju pravo na državljanstvo. Potrebno je obezbediti primenu ove odredbe za decu čiji roditelji nemaju dokumenta.

Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu treba da naloži matičarima da u potpunosti primene odredbe Zakona u opštem upravnom postupku koji se odnose na skraćivanje postupka u slučajevima registrovanja neregistrovanih lica.⁷

Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu treba da izda instrukciju za sprovođenje postupka izdavanja javnih isprava putem poste od strane nadležnih matičnih službi.

Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) i Lokalna samouprava uz pomoć nevladinih organizacija treba da organizuje stručno usavršavanje zaposlenih u lokalnim organima vlasti, edukaciju i usmeravanje kroz organizovanje seminara, instruktaza, treninga za pružanje adekvatnih usluga u rešavanju problema ličnih dokumenata.

MUP i Lokalna samouprava uz pomoć nevladinih organizacija treba da organizuju obrazovne kampanje za Rome u vezi sa propisima, registracijom i ličnim dokumentima.

Vrhovni sud Republike Srbije treba da izda zvanično tumačenje po pitanju sudske nadležnosti u vezi sa utvrđivanjem činjenica rođenja, smrti i venčanja.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku treba da uvede zastupnike za romsku populaciju u okviru centara za socijalni rad na teritoriji opština koje imaju značajan broj romskog stanovništva, sa odgovarajućim ovlašćenjima.⁸

⁶ Članom 23. Zakona o državljanstvu Srbije, u državljanstvo Republike Srbije može biti primljeno i lice rođeno u drugoj republici ranije SFRJ koje je imalo državljanstvo te republike ili je državljanin druge države nastale na teritoriji ranije SFRJ, koje kao izbeglo, prognano ili raseljeno lice boravi na teritoriji Republike Srbije ili je izbeglo u inostranstvo.

⁷ Član 131, stav 2: ako je propisom predviđeno da se upravna stvar može rešiti na osnovu činjenica ili okolnosti koje nisu potpuno utvrđene ili se dokazima samo posredno utvrđuju, pa su činjenice ili okolnosti učinjene verovatnim, a iz svih okolnosti proizlazi da zahtevu stranke treba udovoljiti.

⁸ Ova mera je predviđena nacrtom akcionog plana za socijalnu zaštitu

7. ROMI - POSEDOVANJE LIČNIH DOKUMENATA

Istraživanje sproveo:

Istraživački i analitički centar ARGUMENT

Izveštaj priredili:

*Istraživači ARGUMENTA***PREDGOVOR**

Istraživački i analitički centar ARGUMENT je u saradnji sa Centrom za prava manjina u oktobru mesecu 2005, sproveo istraživanje "Romi posedovanje ličnih dokumenata". Cilj projekta je bio da se utvrde

približni podaci o broju Roma koji ne poseduju lična dokumenta, utvrde njihovi stavovi o pravu na posedovanje ličnih dokumenata i o problemima s kojima se susreću jer formalno pravno nemaju regulisan status. Istraživanje je sprovedeno na teritoriji grada Beograda.

Sadržaj

Uvod	16		
Metodologija	16		
Socio demografska struktura uzorka Roma i njihovih domaćinstava	18		
Ključni nalazi	19		
Nalazi istraživanja			
<i>Migracioni status</i>	20		
Stavovi prema ličnim dokumentima	21		
Posedovanje ličnih dokumenata	22		
Posedovanje ostalih dokumenata.	26		
		Problemi proistekli iz neposedovanja ličnih dokumenata	
		<i>Zapošljavanje</i>	26
		<i>Zdravstvena zaštita</i>	28
		<i>Prijavljivanje dece</i>	29
		<i>Školovanje dece</i>	30
		Imovinsko pravni status stambenog prostora kao osnov za prijavljivanje prebivališta	30
		Kako Romi vide moguća rešenja prijavljivanja stalnog mesta prebivališta	31
		Zaključak	32

UVOD

Iako brojno dominantna nacionalna manjina u Srbiji, Romi se susreću sa nizom problema koji nisu svojstveni ostalim nacionalnim manjinama. Dok se predstavnici ostalih nacionalnih manjina bore da ostvare i unaprede svoja prava u sferama kulture, političkog predstavljanja itd. Romi se još uvek bore za ostvarivanje elementarnih ljudskih prava, kao što su pravo na rad, na obrazovanje, na elementarnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu. Jedan od generatora ovakvog stanja je i činjenica da značajan broj Roma ne poseduje lična dokumenta. Najveći broj Roma u Beogradu živi u tzv. nelegalnim romskim naseljima u kojima svoje nepokretnosti ne mogu legalizovati, a samim tim nemaju ni legalan osnov stanovanja koji je po važećim propisima osnovni uslov da bi se prijavilo mesto prebivališta na osnovu kojeg se mogu dobiti lična dokumenta, pre svega, lična karta. Svemu ovome treba dodati i veliki broj raseljenih Roma sa Kosova, i Rome koji se vraćaju iz zapadnoevropskih zemalja na osnovu ugovora o readmisiji koje je Srbija i Crna Gora do sada potpisala sa 15 zemalja.

METODOLOGIJA

Prikupljanje podataka na projektu "Romi posedovanje ličnih dokumentata" obavljeno je upitnikom tehnikom "face to face" u domaćinstvu ispitanika.

Upitnik je sastavio istraživački tim Argumenta uz sugestije Centra za prava manjina. Upitnikom smo nastojali da pored socioekonomskih podataka za ispitanika i njegovo domaćinstvo, registrujemo i trenutnu situaciju ispitanika i njegove porodice, a koja se odnosi na lična dokumenta i na probleme koji proističu iz nemanja ličnih dokumenata. Upitnikom smo obuhvatili i stavove ispitanika o ličnim dokumentima i mogućim načinima rešenja problema neposedovanja ličnih dokumenata.

Pre početka terenskog istraživanja uređen je "pilot upitnik" na osnovu koga su izvršene završne izmene u upitniku. Istraživanje je realizovalo 18 anketara, pretežno Roma, čije nam je angažovanje omogućilo da istraživanje na terenu sprovedemo na najbolji način, i

¹Podaci iz popisa stanovništva 2002 godine

²Pregled romskih naselja Beograda, Društvo za istraživanje romskih naselja, CD-ROM, Beograd 2002

prevaziđemo probleme koji su proistekli iz promene strukture naselja u odnosu na podatke iz 2002. godine na osnovu kojih je rađen uzorak. (raseljavanje naselja, dislociranje naselja, smanjenje broja stanovnika itd.)

Uzorak

Prvi problem sa kojim se susrećete kada istražujete romsku populaciju je problem dizajniranja uzorka. Iz raznoraznih razloga, do sada mnogo puta objašnjavanih, rezultati popisa koji se tiču romske populacije nisu pouzdani. Za uzorački okvir, teritoriju grada Beograda koju smo pokrili ovim istraživanjem, statistički podaci govore da na njoj živi 19191¹ pripadnik romske nacionalnosti, a procene su da ih ima znatno više. Za potrebe našeg istraživanja oslonili smo se na podatke "Društva za istraživanje romskih naselja" iz Beograda². Podaci iz tog istraživanja nam govore da u Beogradu po proceni istraživača živi 36702 Roma. Navedeno istraživanje nam je omogućilo da i u svom uzorku kategorizujemo romska naselja na slamove, nehigijenska naselja, partaje i staro gradsko tkivo, delove prigradskih sela, i siromašna sela i zaseoke.

Našim uzorkom obuhvatili smo 2000 ispitanika u 74 romska naselja na teritoriji grada Beograda (videti tabelu br.1.)

U toku terenskog rada anketari su se susretali sa nizom problema, pojedina naselja su raseljena bilo u celini bilo pojedini njihovi delovi, tako da navedeni broj stanovnika u "Pregledu romskih naselja Beograda" nije odgovarao situaciji na terenu, u tim slučajevima izuzetno su nam pomogli anketari koji su uspevali da nađu mesta gde su ta naselja pomerena ili izmeštena.

Za potrebe našeg istraživanja u analitičke svrhe smo koristili tipologiju naselja iz "Pregleda romskih naselja Beograd". (videti tabelu br.2.)

	N	%
Slam	700	35.0
Nehigijensko naselje	888	44.4
Partaje staro gradsko tkivo	90	4.5
Delovi prigradskih sela	113	5.7
Siromašna sela i zaseoci	209	10.5
Total	2000	100.0

Tabela br. 1

Distribucija uzorka po naseljima

Redni broj	Naselje	N	%	Redni broj	Naselje	N	%
1.	Radnička	10	.5	40.	Dorćol Solunska	10	.5
2.	Rupčine	7	.4	41.	Majdan Mokroluška	16	.8
3.	Železnik	5	.3	42.	Voronješka Braće Jerković	15	.8
4.	Zimonjićeva	5	.3	43.	Ranč	9	.5
5.	Čukarička Padina	30	1.5	44.	Železnička stanica Ripanj	115	5.8
6.	Šavnička Staro Žarkovo	15	.8	45.	Cerska Stara Čubura	9	.5
7.	Sremčica kod groblja	21	1.1	46.	Laudanov šanac	18	.9
8.	Makiš kod Lovačke priče	23	1.2	47.	Surčin Vrtlarska kod groblja	24	1.2
9.	Sremčica bunar	50	2.5	48.	Batajnica Mrcinište	30	1.5
10.	Dr Ivana Ribara	12	.6	49.	Železnička Stanica Zemun polje	17	.9
11.	Ledine Antena	5	.3	50.	Vojni put Blok I	73	3.7
12.	Gazela blok 18a	67	3.4	51.	Kod ciglane Zemun lesni odsek		
13.	Ismeta Mujazinovića				Šljunkara	59	3.0
	Bežanijska kosa	16	.8	52.	Voni put blok II	51	2.6
14.	Ledine Golubinačka	31	1.6	53.	Bački Ilovik rupe	100	5.0
15.	Staro Sajmište Hajat	9	.5	54.	Veliki Mokri Lug	10	.5
16.	Stari aerodrom	60	3.0	55.	Radojke Lakić Ulcinjska	11	.6
17.	Nadvožnjak Tošin bunar	69	3.5	56.	Orlovsko naselje	20	1.0
18.	Obrenovac vašarište kod hotela	24	1.2	57.	Bulevar Ruže Jovanović	65	3.3
19.	Obrenovac Muzička kolonija	36	1.8	58.	Bosutska Čurtovo brdo	70	3.5
20.	Dimitrija Tucovića kod Đerma	5	.3	59.	Jabučki rit	17	.9
21.	Pančevački most Klanički kej	3	.2	60.	Nove kolonije	30	1.5
22.	Kafilacija Vuka Vrčevića	18	.9	61.	Grmeč	2	.1
23.	Rospri Čuprija	4	.2	62.	Blok 28	11	.6
24.	Krnjača Reva	10	.5	63.	Ritopek	8	.4
25.	Reva kontejnersko naselje	32	1.6	64.	Leštane	29	1.5
26.	Zage Malivuk Politika	40	2.0	65.	Rušanj	40	2.0
27.	Mali Leskovac	32	1.6	66.	Blok 70	26	1.3
28.	Kotež nasip II	25	1.3	67.	Bele Vode	28	1.4
29.	Krnjača Branka Momirova I II III	24	1.2	68.	Padinska Skela	20	1.0
30.	Mirijevo Brdo	58	2.9	69.	Borča	31	1.6
31.	Deponija Ada Huja	59	3.0	70.	Vinča	20	1.0
32.	Borča Detelina	31	1.6	71.	Boleč	7	.4
33.	Resnik 13 Oktobar	20	1.0	72.	Marinkova bara	12	.6
34.	Rakovica Selo	23	1.2	73.	Surčin	20	1.0
35.	Kijevo Kneževac	3	.2	74.	Marija Bursać	21	1.1
36.	Ispred fabrike Tehnogas	42	2.1				
37.	Braće Krsmanović bara Venecija	1	.1				
38.	Bara Venecija kod Gazele	11	.6				
39.	Zvečanska	20	1.0				

**SOCIO-DEMOGRAFSKA
STRUKTURA UZORKA
ROMA I NJIHOVIH
DOMAĆINSTAVA**

**Tabela br. 3
Pol ispitanika**

	N	%
Bez odgovora	9	.5
Muški	1126	56.3
Ženski	865	43.3
Total	2000	100.0

**Tabela br. 5
Bračni status ispitanika**

	N	%
Bez odgovora	35	1.8
Neoženjen/neudata	202	10.1
Oženjen/udata	1552	77.6
Razveden/razvedena	58	2.9
Udovac/udovica	153	7.7
Total	2000	100.0

**Tabela br. 7
Radni status ispitanika**

	N	%
Bez odgovora	6	.3
Stalno zaposlen prijavljen	255	12.8
Radi ali nije prijavljen vodi se na birou rada	157	7.9
Radi i prijavljen na birou rada	89	4.5
Nezaposlen ne radi i nije prijavljen na birou rada	543	27.2
Nezaposlen ne radi prijavljen na birou rada	869	43.5
Penzioner	81	4.1
Total	2000	100.0

**Tabela br. 4
Starost ispitanika**

	N	%
Bez odgovora	10	.5
15-30 godina	755	37.8
31-40 godina	413	20.7
41-50 godina	415	20.8
51-60 godina	258	12.9
61 i više godina	149	7.5
Total	2000	100.0

**Tabela br. 6
Obrazovanje ispitanika**

	N	%
Bez škole	402	20.1
Nezavršena OŠ	479	24.0
Osnovna škola	867	43.4
Srednja škola	199	10.0
Viša škola	12	.6
Fakultet	1	.1
Večernja škola i kursevi	40	2.0
Total	2000	100.0

**Tabela br. 8
Koliko članova
vašeg domaćinstava
radi, ostvaruje prihode,
nešto zarađuje?**

	N	%
1 član	1094	57.8
2 člana	603	31.8
3 člana	127	6.7
4 člana	36	1.9
5 članova	24	1.3
6 članova	9	.5
7 članova	1	.1
Total	1894	100.0
Prosek	1894	1.59

Prosečna veličina domaćinstva u uzorku je 4.88 člana. Prosečan broj članova koji po nekom osnovu ostvaruje prihode je 1.59 član.

KLJUČNI NALAZI ISTRAŽIVANJA

Migracioni status

- Skoro dve trećine ispitanika 61.3% u nekom periodu svog života se doselilo u Beograd.
- Samo jedna petina ispitanika živi u naselju u kome se i rodila.
- Uzorkom je obuhvaćeno i 32% Roma interno raseljenih sa Kosova.
- 7% ispitanika je deportovano iz neke od zemalja Zapadne Evrope.
- Samo 17.5% interno raseljenih Roma sa Kosova planira da se vrati na Kosovo.
- Najveći broj Roma živi u slamovima 54% i ne-higijenskim naseljima 31.1%.

Stavovi prema ličnim dokumentima

- 98% anketiranih upoznato je sa obavezom posedovanja ličnih dokumenata.
- Bez ikakvih ličnih dokumenata je 13.4% anketiranih.
- Od ispitanika koji nemaju ni jedan lični dokument 61% su Romi nastanjeni u slamovima.
- 83.5% od anketiranih ispitanika koji nemaju ni jedan lični dokument su interno raseljeni Romi sa Kosova.
- Najveći problemi s kojima se susreću Romi koji ne poseduju lična dokumenta su lečenje i zapošljavanje.

Posedovanje ličnih dokumenata

- 26.8% Roma nema stalno prijavljeno mesto prebivališta.
- 63% lica koje nemaju stalno mesto prebivališta živi u slamovima.
- 7.7% ispitanika bez prijavljenog prebivališta su interno raseljeni Romi sa Kosova.
- Dominantni razlozi za neprijavljeno prebivalište su:
 - Nelegalno naselje ili kuća kao osnov za prijavljivanje, navelo je 55.7% anketiranih.
 - Moraju da se odjave sa Kosova, navelo je 33.1% ispitanika.
- 26.3% ispitanika nema prijavu mesta prebivališta u mestu stanovanja
 - 48.6% tih ispitanika živi u slamovima.
 - Najveći deo takvih ispitanika prijavljen je kod rođaka 57.4% i prijatelja 21.8%

- 15.8% ispitanika nema ličnu kartu.
- 56,5% Roma koji nemaju ličnu kartu živi u slamovima i 75.9% su interno raseljeni sa Kosova.
- Lica koja su pokušala da izvade ličnu kartu kao osnovni razlog zbog kojeg nisu uspeali navode neprijavljeno mesto prebivališta u 46.3% slučajeva.

Problemi koji proističu iz neposedovanja ličnih dokumenata

Zapošljavanje

- 135.5% ispitanika nije prijavljeno na tržištu rada.
- Najveći broj neprijavljenih na tržištu rada živi u slamovima njih 49.6%.
- 68% neprijavljenih su interno raseljena lica sa Kosova.
- Neposedovanje lične karte je u 39.5% slučajeva uzrok nemogućnosti da se prijave na tržište rada kod ispitanika koji su to pokušali.

Zdravstvena zaštita

- 23.1% ispitanika nema zdravstvenu knjižicu.
- Najveći broj lica koji ne poseduju zdravstvenu knjižicu živi u delovima prigradskih sela njih 37.2%.
- U grupaciji interno raseljenih Roma 51.3% nema zdravstvenu knjižicu.
- Neprijavljeno mesto prebivališta je osnovni razlog za neposedovanje zdravstvene knjižice navodi 39.9% anketiranih koji nemaju knjižicu.
- 27.4% dece do 15 godina u domaćinstvu nema zdravstvenu knjižicu.
- Deca do 15 godina koja ne poseduju zdravstvenu knjižicu u 74% slučajeva su iz porodica interno raseljenih lica, i 55.7% njih živi u slamovima.
- 17.3% članova domaćinstva ne računajući ispitanike nema zdravstvenu knjižicu.
- 56.5% lica koji nemaju zdravstvenu knjižicu naseljeno je u slamovima a 80.2% su iz porodica interno raseljenih lica.

Prijavlivanje dece

- Od ukupnog broja 4584 dece u anketiranim domaćinstvima 13.7% nije prijavljeno.
- 74.2% neprijavljene dece živi u porodicama interno raseljenih Roma i 55% neprijavljene dece je iz slamova.

- Ključni razlog zbog kojeg neki Romi ne prijavljuju svoju decu je taj što ni roditelji nemaju lična dokumenta. Takvo mišljenje je zabeleženo kod 26.2% anketiranih.

Školovanje dece

- Skoro 1/3 roditelja nije svoju decu školskog uzrasta ni pokušala da upiše u školu
 - Najveći broj tih roditelja živi u slamovima 60.5%
 - Ti roditelji su dominantno iz korpusa interno raseljenih lica u 74.6% slučajeva.
 - Nedostatak novca je u 49.8% slučajeva kod ispitanika koji nisu upisali decu u školu, naveden kao osnovni razlog zbog kojeg to nisu učinili.

Imovinsko - pravni status stambenog prostora kao osnov za prijavljivanje prebivališta

- 2/3 ispitanika živi u prostoru koji nije u njihovom vlasništvu, i nema legalan osnov da se prijavi.

- 90% interno raseljenih nema vlasništvo nad stambenim prostorom.
- 44.8% lica bez vlasništva živi u slamovima.

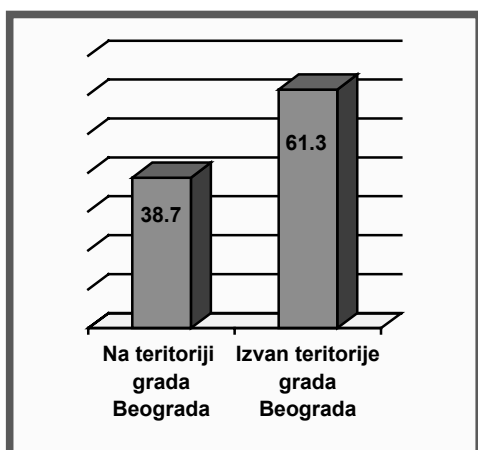
Moguća rešenja

- 97.7% anketiranih Roma je mišljenja da država treba da omogući Romima da prijave prebivalište bez obzira na nelegalan osnov stanovanja.
- Skoro polovina 49.9% ispitanika izjasnila se da Romima treba obezbediti prostor sa izgrađenim kućama gde bi se oni preselili i prijavili.
- 46.7% ispitanika rešenje za pospešivanje prijavljivanja dece vidi u omogućavanju da se deca prijave i ako roditelji nemaju lična dokumenta.

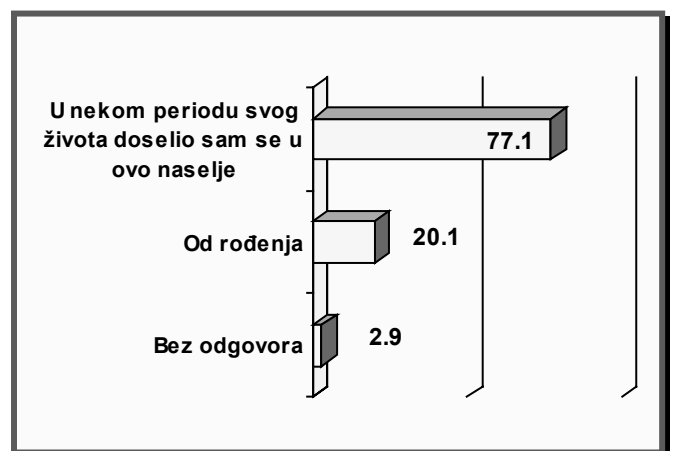
NALAZI ISTRAŽIVANJA

Migracioni status

Samo dve petine ispitanika 38.7% rodilo se na teritoriji grada Beograda što znači da se veliki broj žitelja romskih naselja 61.3% u nekom period svog života nakon rođenja doselio u Beograd. (videti grafikon br.1.). U naselju u kome je sada nastanjeno od rođenja živi samo 20.1% ispitanika dok su se preostalih 77.1% anketiranih selili i u nekom periodu svog života počeli da “žive” u naselju u kome su anketirani (videti grafikon br.2.)

Grafikon br.1.
Mesto rođenja

Grafikon br.2. Od kada živite u ovom naselju

Uzorkom je je obuhvaćeno i 32% interno raseljenih Roma sa Kosova, i 7% Roma koji su vraćeni iz neke od zemalja Zapadne Evrope. Velika većina Roma raseljenih sa Kosova 79.7% ne namerava da se vrati na Kosovo (videti tabelu br. 9, tabelu br.10 i tabelu br.11)

Tabela br. 9

Da li ste izbegli sa Kosova i Metohije?

	N	%
Da	639	32.0
Ne	1361	68.1
Total	2000	100.0

Tabela br. 10

Da li ste vraćeni iz neke od zemalja Zapadne Evrope?

	N	%
Da	139	7.0
Ne	1861	93.1
Total	2000	100.0

Najveći broj raseljenih Roma živi u slamovima njih 54% a 31.1% u nehigijenskim naseljima. (videti tabelu br. 12)

Tabela br. 11

Da li planirate da se vratite na Kosovo i Metohiju?

	N	%
Bez odgovora	18	2.8
Da	112	17.5
Ne	509	79.7
Total	639	100.0

Tabela br. 12

Raseljeni romi prema tipu naselja u kome žive

	N	%
Slam	345	54.0
Nehigijensko naselje	199	31.1
Partaje staro gradsko tkivo	12	1.9
Delovi prigradskih sela	64	10.0
Siromašna sela i zaseoci	19	3.0
Total	639	100.0

STAVOVI PREMA LIČNIM DOKUMENTIMA

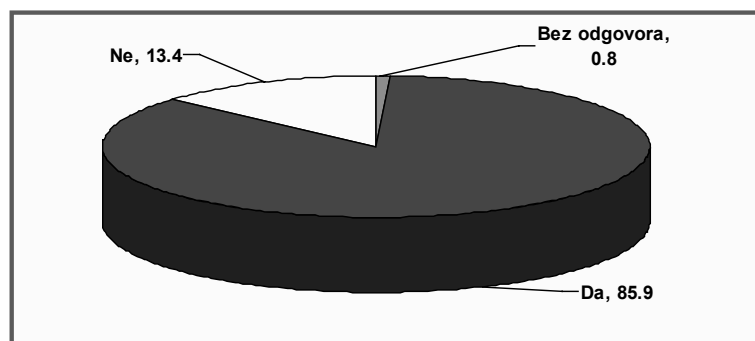
Velika većina anketiranih upoznata je sa zakonskom obavezom da svaki građanin mora da poseduje lična dokumenta. Čak 98.1% ispitanika je odgovorilo da svaki građanin mora da ima ličnu kartu, a 90% da mora da ima izvod iz matične knjige rođenih. Kada pogledamo rezultate za ostala navedena dokumenta uočljivo je da

naši ispitanici prave razliku između dokumenata koja građani moraju da imaju i onih koja vam nisu neophodna u svakodnevnom životu, tako da je mnogo niži procenat odgovora 73.1% da svaki građanin mora da ima pasoš i još je niži procenat 46.9% onih koji su mišljenja da svaki građanin mora da ima vozačku dozvolu. (videti tabelu br.13.)

Tabela br. 13

Koja lična dokumenta svaki građanin mora da ima?

	Da		Ne		Total	
	N	%	N	%	N	%
Pasoš	1461	73.1	539	27.0	2000	100.0
Lučnu kartu	1962	98.1	38	1.9	2000	100.0
Zdravstvenu knjižicu	1851	92.6	149	7.5	2000	100.0
Vozačku dozvolu	937	46.9	1063	53.2	2000	100.0
Krštenicu (izvod iz matične knjige rođenih)	1799	90.0	201	10.1	2000	100.0
Radnu knjižicu	1842	92.1	158	7.9	2000	100.0

13.4% anketiranih Roma ne poseduje nijedan lični dokument. (videti grafikon br.3)

Grafikon br.3.

Da li posedujete bilo koji lični dokument?

(Ličnu kartu, zdravstvenu knjižicu, pasoš, vozačku dozvolu... sve osim izbegličke legitimacije)

Najveći deo Roma koji ne poseduje ni jedan lični dokument živi u slamovima i to njih 61%, u nehidijenskim naseljima živi 22.8% a u delovima prigradskih

sela 12.7%. (videti tabelu br.14.). Nešto preko četiri petine Roma koji ne poseduju ni jedan lični dokument su raseljeni Romi sa Kosova. (videti tabelu br.15)

Tabela br. 14
Romi koji ne poseduju ni jedan lični dokument prema tipu naselja u kome žive

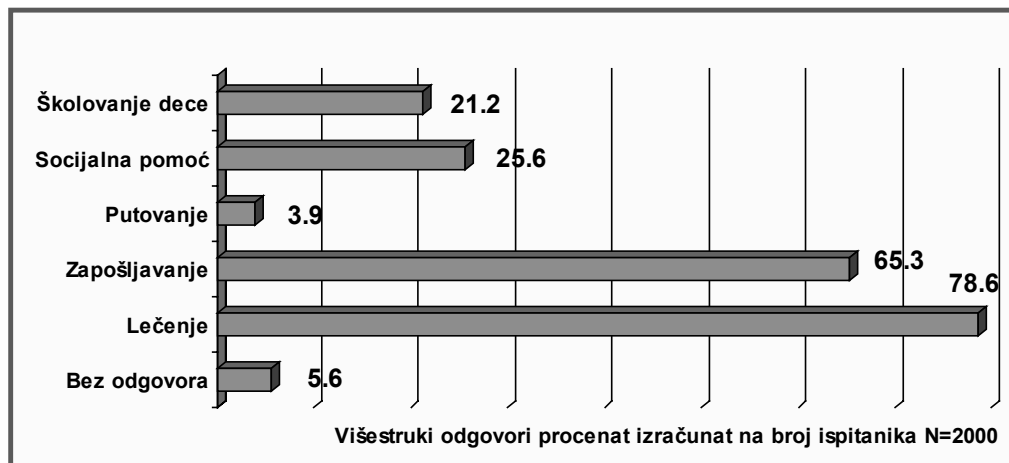
	N	%
Slam	163	61.0
Nehidijensko naselje	61	22.8
Partaje staro gradsko tkivo	1	.4
Delovi prigradskih sela	34	12.7
Siromašna sela i zaseoci	8	3.0
Total	267	100.0

Tabela br. 15
Romi koji ne poseduju ni jedan lični dokument prema raseljeničkom statusu

Da li ste izbegli sa Kosova i Metohije	N	%
Da	223	83.5
Ne	44	16.5
Total	267	100.0

Najveći problemi sa kojima se Romi koji nemaju dokumenta susreću su, prema odgovorima ispitanika lečenje što je istaklo 78.6% ispitanika i zapošljavanje koje je kao najveći problem izdvojilo 65.3% anketira-

nih. Nakon ovih dominantnih problema slede socijalna pomoć koju je navelo 25.6% anketiranih i školovanje dece je najveći problem za 21.2% ispitanika. (videti grafikon br.4.)

Grafikon br.4.
Najveći problem za Rome koji nemaju dokumenta

POSEDOVANJE LIČNIH DOKUMENATA

26.8% Roma nema stalno prijavljeno mesto prebivališta boravišta, (videti tabelu br.16.). Najveći

deo lica koja nemaju stalno prijavljeno mesto prebivališta boravišta 63% živi u slamovima a 26.2% u nehidijenskim naseljima (videti grafikon br.5.). Prijavu prebivališta nema 12.2% domicilnog stanovništva i preko polovine 57.7% raseljenih Roma sa Kosova (videti tabelu br.17.)

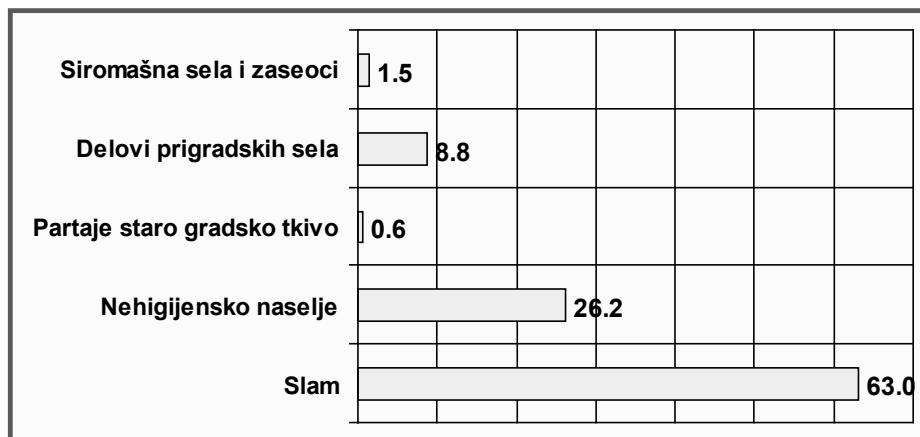
Tabela br. 16
Da li imate stalno prijavljeno mesto prebivališta-boravišta?

	N	%
Da	1465	73.3
Ne	535	26.8
Total	2000	100.0

Tabela br. 17
Da li imate stalno prijavljeno mesto prebivališta-boravišta, prema raseljeničkom statusu

Prijava prebivališta	Raseljeni		Domicilni	
	N	%	N	%
Da	270	42.3	1195	87.8
Ne	369	57.7	166	12.2
Total	639	100.0	1361	100.0

Dominantni razlozi koje Romi, koji nemaju prijavljeno stalno mesto prebivališta, navode kao razlog neprijavljenog prebivališta su: da je naselje i kuća gde stanuju nelegalno što je istaklo 55.7% anketiranih. Sledeći navedeni razlog je vezan za raseljena lica i tiče se procedure da se oni moraju odjaviti iz predhodnog mesta prebivališta sa Kosova i to u nekoj od opština Srbije gde je prenetu dokumentacija sa Kosova - takav odgovor navelo je 33.1% ispitanika. (videti tabelu br.18)

Grafikon br.5.
Romi koji nemaju prijavljeno mesto prebivališta prema tipu naselja u kome žive

Tabela br. 18

Zašto ne možete da izvadite prijavu o prebivalištu?

	N	%
Kuća gde stanujem nije legalna i celo naselje je nelegalno	298	55.7
Treba da se odjavim u mestu gde se sada nalaze dokumenta sa KiM	177	33.1
Stanodavac ne želi da mi prijavi boravak	20	3.7
Stanodavac mi je tražio veliku svotu novca da bi me prijavio	16	3.0
Nišam ni pokušavao da izvadim mesto potvrdu o mestu prebivališta	24	4.5
Total	535	100.0

Od 369 raseljenih ispitanika koji nemaju stalnu prijavu prebivališta njih 104 zna u kom gradu se nalaze njihova dokumenta i gde treba da se odjave, od tog broja njih 51% je išlo u ta mesta u nastojanju da izvadi dokumentaciju (videti tabelu br.19)

Kao najčešći i razlog zbog kojeg nisu mogli da izvade dokumenta, ti ispitanici 18.3% navode nedostatak novca za plaćanje administrativnih troškova izdavanja dokumenata. Sledeći razlog je nedostatak novca za put što navodi 11.5% anketiranih i 9.6% anketiranih navodi da i pored odlaska u grad u kome treba da su njihova

Tabela br. 19

Da li ste išli u ta mesta po dokumenta?

	N	%
Bez odgovora	2	1.9
Da	53	51.0
Ne	49	47.1
Total	104	100.0

dokumenta u Srbiji, oni moraju da idu i na Kosovo da bi dobili dokumenta. (videti tabelu br.20)

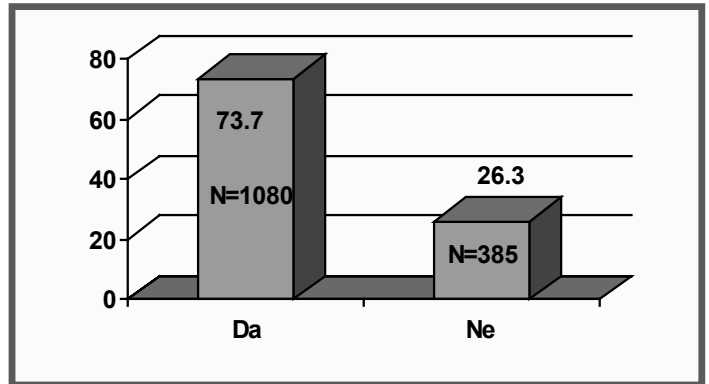
Tabela br. 20

Zašto niste izvadili dokumenta?

	Da		Ne		Total	
	N	%	N	%	N	%
Nisam mogao da čekam par dana da se to završi	3	2.9	101	97.1	104	100.0
Nisam imao novac koji treba da se plati za dokumenta	19	18.3	85	81.7	104	100.0
Nisam imao novac za put	12	11.5	92	88.5	104	100.0
Službenici su mi tražili dodatni novac da bi to brzo završili, a ja nisam imao	7	6.7	97	93.3	104	100.0
Ne mogu sve da završim u tom gradu, moram da idem i na Kosovo i Metohiju	10	9.6	94	90.4	104	100.0
Službenici su neljubazni ne žele da traže naša dokumenta	5	4.8	99	95.2	104	100.0

Od 1465 ispitanika koji imaju prijavljeno prebivalište i boravište njih 26.3% nemaju prijavu prebivališta u mestu stanovanja (videti grafikon br.6.)

Skoro polovina ispitanika koji nemaju prijavu prebivališta u mestu stanovanja njih 48.6% živi u slamovima a 39% u nehidijenskim naseljima (videti tabelu br.21)

Grafikon br.6.
Da li vam je mesto prebivališta-boravišta prijavljeno u mestu stanovanja?

Tabela br. 21
Ispitanici koji nemaju mesto prebivališta u mestu stanovanja prema tipu naselja

	N	%
Slam	187	48.6
Nehidijensko naselje	150	39.0
Partaje staro gradsko tkivo	11	2.9
Delovi prigradskih sela	10	2.6
Siromašna sela i zaseoci	27	7.0
Total	385	100.0

Najveći deo ovih ispitanika prijavljen je kod rođaka, njih 57.4%, a 21.8% kod prijatelja, dok je 8.3% ovde privremeno zbog sezonskih poslova koje radi. (videti tabelu br.22.)

Tabela br. 22
Zašto vam prebivalište-boravište nije prijavljeno u mestu stanovanja?

	N	%
Bez odgovora	35	9.1
Tamo sam jedino imao mogućnost da se prijavim kod prijatelja	84	21.8
Tamo sam jedino imao mogućnost da se prijavim kod rodbine	221	57.4
Tamo sam mogao da iznajmim stan i da me gazda prijavi	12	3.1
Tamo imam svoju nepokretnu imovinu, ovde sam privremeno, sezonski radim	32	8.3
Total	385	100.0

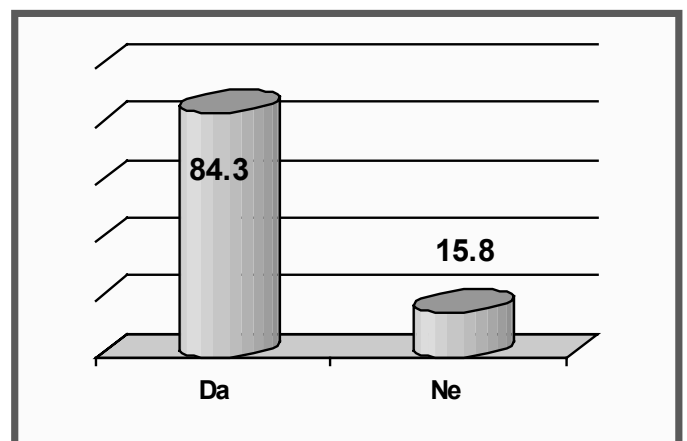
15.4% ispitanika je izjavilo da su im gazde rođaci i prijatelji tražili novac da bi ih prijavili. (videti tabelu br.23.)

Grafikon br.7.
Da li imate ličnu kartu?

15.8% ispitanika nema ličnu kartu. (videti grafikon br.7.)

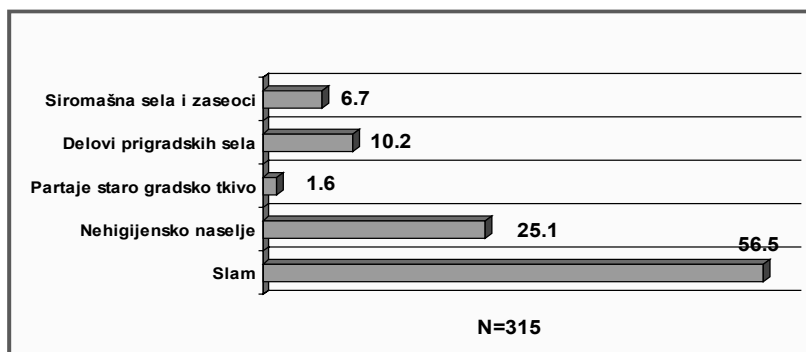
Tabela br. 23
Da li vam je neko tražio novac da bi vas prijavio (gazda, rođak, prijatelj...)?

	N	%
Da	308	15.4
Ne	1692	84.6
Total	2000	100.0

Posmatrano po naseljima, preko polovine ispitanika 56.5 koji nemaju ličnu kartu živi u slamovima a 25.1% u nehiđijenskim naseljima. (videti grafikon br.8.)

Skoro polovina ispitanika 48.9% koji ne poseduju ličnu kartu pokušala je da je izvadi (videti tabelu br.24.), dominantni razlog zbog kojeg nisu mogli da je dobiju je neposedovanje stalne prijave prebivališta što navodi 46.3% ispitanika, sledeći, razlog ponovo je vezan za dokumenta a to je neposedovanje izvoda iz matične knjige rođenih što navodi 22.1% anketiranih. Razlog, nedostatak novca da se otputuje do mesta gde treba da izvade ličnu kartu navodi 16.1% ispitanika. (videti tabelu br.25.)

Grafikon br.8.
Neposedovanje
lične karte
prema tipu
naselja

Tabela br. 24
Da li ste pokušali da dobijete ličnu kartu?

	N	%
Da	154	48.9
Ne	144	45.7
Bez odgovora	17	5.4
Total	315	100.0

Tabela br. 25
Zašto niste uspeli da je izvadite?

	N	%
Nemam izvod iz matične knjige rođenih-krštenicu	33	22.1
Nemam stalno mesto prebivališta	69	46.3
Nemam para za troškove za obrasce	5	3.4
Nemam novca da otputujem do grada gde treba da vadim ličnu kartu	24	16.1
Nema matični broj	1	.7
Nema državljanstvo	5	3.4
Nema dokumentaciju	2	1.3
Nema novca za put	2	1.3
Izgubila je, nema mogućnosti da je izvadi	2	1.3
Ne zna gde se nalaze dokumenta	1	.7
Zato što su me izbacili iz SUP-a	1	.7
Tražili su mi bilo koji dokument	1	.7
Dokumenta su u inostranstvu	1	.7
Čeka rešenje	1	.7
Prvo mora da se odjavi u...	1	.7
Total	149	100.0

142 ispitanika koji nisu ni pokušali da izvade ličnu kartu kao razlog odsustva svojih aktivnosti navode u 46.5% slučajeva da ne znaju gde treba da se jave, a u 35.2% slučajeva da nemaju matični broj, odnosno nemaju izvod iz matične knjige rođenih. (videti Anex 1 p23)

Od 2000 anketiranih domaćinstava u 431 domaćinstvu neki članovi nemaju ličnu kartu, tačnije 835 članova tih domaćinstava nema ličnu kartu. Ako taj podatak posmatramo u kontekstu ukupnog broja članova domaćinstva bez ispitanika njih 7718, onda dobijamo podatak da

10.8% članova domaćinstava iz uzorka nema ličnu kartu. Posmatrano prema tipu naselja ponovo uočavamo da je najveći broj članova domaćinstva bez lične karte u slamovima njih 484 (57.9%), a zatim u nehiđijenskim naseljima njih 202 (24.1%). Isti podatak posmatran prema raseljeničkom statusu pokazuje da je najveći broj članova domaćinstva bez lične karte u raseljeničkim porodicama njih 635 što predstavlja 24% od ukupnog broja 2629 članova raseljeničkih domaćinstava bez ispitanika ili 76.1% od ukupnog broja članova koji nemaju ličnu kartu

POSEDOVANJE OSTALIH DOKUMENATA

Većina naših ispitanika je rođena u bolnici njih 58.3% dok je 30.7% rođeno kod kuće. (videti tabelu br.26). Zanimljivo je da je mnogo veći broj ispitanika u

raseljeničkim domaćinstvima sa Kosova rođen kod kuće njih 48.4% dok je kod domicilnih Roma taj broj 22.3%. (videti tabelu br.27)

Tabela br. 26
Da li ste rođeni u...

	N	%
Bolnici	1165	58.3
Kod kuće	613	30.7
Ne znam	222	11.1
Total	2000	100.0

32.8% ispitanika ima pasoš, izvod iz matične knjige rođenih poseduje 72.5% ispitanika, a 18.4% anketiranih poseduje vozačku dozvolu.

Tabela br. 27
Mesto rođenja prema raseljeničkom statusu...

Da li ste izbegli sa Kosova i Metohije

	Da		Ne	
	N	%	N	%
Bolnici	286	44.8	879	64.6
Kod kuće	309	48.4	304	22.3
Ne znam	44	6.9	178	13.1
Total	639	100.0	1361	100.0

Tabela br. 28
Da li imate...

	Pasoš		Izvod iz matične knjige rođenih		Vozačku dozvolu			
	N	%	N	%	N	%		
Da	656	32.8	Da	1450	72.5	Da	368	18.4
Ne	1344	67.2	Ne	515	25.8	Ne	1632	81.6
Total	2000	100.0	Ne znam	35	1.8	Total	2000	100.0
			Total	2000	100.0			

PROBLEMI KOJI PROISTIČU IZ NEPOSEDOVANJA LIČNIH DOKUMENATA**Zapošljavanje**

35.5% ispitanika nije prijavljeno na tržištu rada, 12.8% je stalno zaposlenih, 4.1% penzionera i 47.9% prijavljenih na tržištu rada. (videti tabelu br.29.). Posmatrano prema raseljeničkom statusu uočljivo je da je samo 26.1% raseljenih ispitanika prijavljeno na tržištu rada za razliku od 58.1% prijavljenih kod domicilnog stanovništva. Stalno zaposlenih u raseljeničkom kontingentu je tek 3% dok je u

skupini domicilnog stanovništva taj procenat 17.3%. (videti tabelu br.30). Najveći broj neprijavljenih na tržištu rada je u slamovima 49.6% ispitanika i u delovima prigradskih sela 46%, na trećem mestu su nehidijenska naselja sa 26.8%. ispitanika neprijavljenih na tržištu rada. Izrazito najmanji broj stalno zaposlenih je ponovo u slamovima svega njih 5.1%. (videti tabelu br.31)

Tabela br. 29
Da li ste prijavljeni na birou rada

	N	%
Bez odgovora	6	.3
Ne, jer sam stalno zaposlen	255	12.8
Da, prijavljen sam	958	47.9
Ne, nisam prijavljen	700	35.0
Penzioner	81	4.1
Total	2000	100.0

Tabela br. 30
Da li ste prijavljeni na birou rada prema raseljeničkom statusu

Da li ste izbegli sa Kosova i Metohije

	Da		Ne	
	N	%	N	%
Bez odgovora	0	.0	6	.4
Ne, jer sam stalno zaposlen	19	3.0	236	17.3
Da, prijavljen sam	167	26.1	791	58.1
Ne, nisam prijavljen	439	68.7	261	19.2
Penzioner	14	2.2	67	4.9
Total	639	100.0	1361	100.0

Tabela br. 31

Da li ste prijavljeni na birou rada prema tipu naselja

	Tip naselja									
	Slam		Nehigijensko naselje		Partaje staro gradsko tkivo		Delovi pri-gradskih sela		Siromašna sela i zaseoci	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bez odgovora	1	.1	1	.1	2	2.2			2	1.0
Ne, jer sam stalno zaposlen	36	5.1	142	16.0	19	21.1	9	8.0	49	23.4
Da, prijavljen sam	307	43.9	447	50.3	42	46.7	51	45.1	111	53.1
Ne, nisam prijavljen	347	49.6	238	26.8	21	23.3	52	46.0	42	20.1
Penzioner	9	1.3	60	6.8	6	6.7	1	.9	5	2.4
Total	700	100.0	888	100.0	90	100.0	113	100.0	209	100.0

Od 700 ispitanika koji nisu prijavljeni na tržištu rada samo njih 29.1% je pokušalo da se prijavi (videti tabelu br.32.), najčešći razlozi zbog kojih nisu uspeli da se prijave su "nema-nje zelenog kartona" (važi za raseljena lica, dokument koji je do skora mogao da se dobije, a više ne, sada morate imati prijavu prebivališta) odgovorilo je 47.9% ispitanika i »nemam ličnu kartu, stalno mesto prebivališta« razlog koji navodi 39.5% ispitanika. (videti tabelu br.33.)

Tabela br. 32

Da li ste pokušali da se prijavite na biro rada?

	N	%
Da	204	29.1
Ne	496	70.9
Total	700	100.0

Tabela br. 33

Zašto niste uspeli da se prijavite na biro rada?

	N	%
Nemam ličnu kartu/nemam stalno mesto prebivališta	75	39.5
Nemam zeleni karton (važi za raseljena lica)	91	47.9
Nema dokumentaciju	3	1.6
Penzioner	1	.5
Ima stalni posao	1	.5
Primam platu Kosovsku	1	.5
Bio je prijavljen, ali su mu ukinuli	2	1.1
Prijavljen je u Prokuplju	1	.5
Pokušao, ali / odustao	1	.5
Zna da nema potrebna dokumenta	1	.5
Tražili su prijavu adrese gde stanujem	1	.5
Invalid	1	.5
Ne zna gde treba da ide	3	1.6
Nema status izbeglice	1	.5
Nema prijavu	2	1.1
Nisu hteli da je prijave	2	1.1
Strani državljanin	2	1.1
Izgubio karton	1	.5
Total	190	100.0

Zdravstvena zaštita

23.1% ispitanika nema zdravstvenu knjižicu, (videti tabelu 34), najveći broj ispitanika koji nastanjen u delovima prigradskih sela nema zdravstvenu knjižicu 37.2%, isto važi i za Rome nastanjene u slamovima gde 36.9% ispitanika nema zdravstvenu knjižicu.

U nekih naseljima 15.4% ispitanika nema zdravstvenu knjižicu. (videti tabelu br.35.). Izuzetno je značajna i velika razlika posedovanje zdravstvene knjižice posmatrano prema raseljeničkom statusu, jer, 51.3% raseljenih nema zdravstvenu knjižicu, dok je taj broj kod domicilnih Roma 9.8%. (videti tabelu br.36.)

Tabela br. 34
Da li imate zdravstvenu knjižicu ili važeću potvrdu za ostvarivanje zdravstvene zaštite?

	N	%
Bez odgovora	93	4.7
Da	1446	72.3
Ne	461	23.1
Total	2000	100.0

Tabela br. 36
Da li imate zdravstvenu knjižicu ili važeću potvrdu za ostvarivanje zdravstvene zaštite prema raseljeničkom statusu?

Da li ste izbegli sa Kosova i Metohije

	Da		Ne	
	N	%	N	%
Bez odgovora	14	2.2	79	5.8
Da	297	46.5	1149	84.4
Ne	328	51.3	133	9.8
Total	639	100.0	1361	100.0

Tabela br. 35
Da li imate zdravstvenu knjižicu ili važeću potvrdu za ostvarivanje zdravstvene zaštite prema tipu naselja?

	Tip naselja									
	Slam		Nehigijensko naselje		Partaje staro gradsko tkivo		Delovi pri-gradskih sela		Siromašna sela i zaseoci	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bez odgovora	8	1.1	48	5.4	14	15.6	2	1.8	21	10.0
Da	434	62.0	703	79.2	68	75.6	69	61.1	172	82.3
Ne	258	36.9	137	15.4	8	8.9	42	37.2	16	7.7
Total	700	100.0	888	100.0	90	100.0	113	100.0	209	100.0

Najčešći razlog koji ispitanici navode, zbog koga nemaju zdravstvenu knjižicu, je taj što nemaju prijavljeno mesto prebivališta boravišta 39.9% anketiranih, drugi najčešći razlog koji se navodi je neposredovanje

lične karte što navodi 19.3% anketiranih. Oba ova razloga mogu se uslovno svesti na iskaz nemam stalnu prijavu mesta prebivališta. (videti tabelu br.37)

Tabela br. 37
Zašto nemate zdravstvenu knjižicu?

	N	%
Odbili su me jer nemam ličnu kartu	83	19.3
Odbili su me jer nemam prijavljeno mesto prebivališta-boravišta	172	39.9
Odbili su me jer sam raseljeno lice	58	13.5
Odbili su me jer nisam prijavljen na birou za zapošljavanje	59	13.7
Nisam ni pokušao da izvadim zdravstvenu knjižicu	53	12.3
Neredovno se javljam na biro za zapošljavanje	6	1.4
Total	431	100.0

U domaćinstvima ispitanika živi 3143 dece do 15 godina koji bi morali da imaju zdravstvenu knjižicu bez obzira na posedovanje ostalih dokumenata, jer im je ustavom zagarantovano pravo na zdravstvenu zaštitu. Međutim, podaci ne pokazuju tako 862 dece do 15 godina ne poseduje zdravstvenu knjižicu što je 27.4% od ukupnog broja dece do 15 godina. Od 862 dece koja nemaju zdravstvenu knjižicu 642 je iz raseljeničkih porodica, što čini 74%. Posmatrano prema tipu naselja u slamovima živi 498 dece bez zdravstvene knjižice, što je 57.7% od ukupnog broja dece koja nemaju zdravstvenu knjižicu.

Pitali smo roditelje dece koja nemaju zdravstveno knjižicu da li su decu bez zdravstvene knjižice vodili kod

lekara i na kakav su prijem naišli. Četvrtina ispitanika je navela da je dete pregledano bez ikakvih problema, a četvrtina da nisu hteli da pregledaju dete jer nema zdravstvenu knjižicu, 38.7% anketiranih je izjavilo da su im tražili da plate pregled a 23.7 da su pregledali dete i upozorili ih da sledeći put moraju imati knjižicu. 7.6% ispitanik navelo je da nisu hteli ni da razgovaraju sa njima i da su ih izbacili napolje. (vidi tabela br.38)

Od 7718 članova domaćinstva bez ispitanika, iz uzorka, njih 1338 nema zdravstvenu knjižicu što je 17.3%. Od navedenih 1338 članova koji nemaju knjižicu njih 756 ili 56.5% su naseljeni u slamovima, i 1074 odnosno 80.2% su iz raseljeničkih porodica.

Tabela br. 38

Da li ste dete do 15 godina koje nema knjižicu ni potvrdu, vodili u dom zdravlja/bolnicu i da li vam se desilo nešto do navedenog?

	Da		Ne		Total	
	N	%	N	%	N	%
Dete je pregledano bez ikakvih problema	79	25.0	237	75.0	316	100.0
Nisu hteli da pregledaju dete jer nema knjižicu	79	25.0	237	75.0	316	100.0
Tražili su da platim pregled	123	38.9	193	61.1	316	100.0
Pregledali su dete i rekli da sledeći put moram imati knjižicu	75	23.7	241	76.3	316	100.0
Nisu hteli da razgovaraju i izbacili su me napolje	24	7.6	292	92.4	316	100.0

Prijavljivanje dece

Od ukupno 4584 dece u domaćinstvima ispitanika njih 632 ili 13.7% nije prijavljeno. Od ukupnog broja neprijavljene dece njih 469 ili 74.2% živi u raseljeničkim porodicama, a 353 odnosno 55% u slamovima.

Prema mišljenju naših ispitanika osnovni razlog zbog kojeg neki Romi ne prijavljuju svoju decu je taj,

što roditelji nemaju lična dokumenta ,a bez njih opštine neće da prijave dete, tako misli 26.2% anketiranih. Drugi značajan razlog je nemanje novca za troškove prijavljivanja što je istaklo 23.7% ispitanika. Relativno značajan broj ispitanika njih 13.8 navodi da roditelji ne znaju da je to potrebno, i 10.3% smatra da su roditelji nemarni. (videti tabelu br.39.)

Tabela br. 39

Zašto neki roditelji Romi ne prijavljuju svoju decu?

	N	%
Bez odgovora	304	15.2
Ne znaju da je to potrebno	276	13.8
Ne znaju koje prednosti dobijaju prijavljivanjem dece	116	5.8
Ako prijave decu ona kasnije moraju da idu u školu, a to je preskupo	55	2.8
Nemaju novca za troškove prijavljivanja	474	23.7
Roditelji nemaju lična dokumenta i opština neće da prijavi dete	523	26.2
Nisu u zvaničnom braku i ne mogu da prijave dete	38	1.9
Nemarni su	205	10.3
Pokvareni su ljudi	1	.1
Nemaju interes	1	.1
Nezainteresovani	4	.2
Nepismeni su, ne znaju da jure za dokumenta	1	.1
Ne razmišljaju o tome	2	.1
Total	2000	100.0

Školovanje dece

Skoro trećina roditelja 28% nije ni pokušavala da svoju decu školskog uzrasta upiše u školu. (videti tabelu br.40.). Najveći broj roditelja koji nisu pokušali da upišu decu u školu živi u slamovima njih 60.5%, zatim u nehiđijenskim naseljima 26.8% i delovima prigradskih sela 10%. (videti tabelu br.41.) Roditelji koji svoju decu ne upisuju u školu su dominantno iz raseljenih porodica njih 74.6% i 25.4% iz domicilnih porodica.

Tabela br. 40
Da li ste svu svoju decu, školskog uzrasta, pokušali da upišete u školu?

	N	%
Da	749	72.0
Ne	291	28.0
Total	1040	100.0

Tabela br. 41
Da li ste svu svoju decu, školskog uzrasta, pokušali da upišete u školu prema tipu naselja?

	N	%
Slam	176	60.5
Nehiđijensko naselje	78	26.8
Partaje staro gradsko tkivo	3	1.0
Delovi prigradskih sela	29	10.0
Siromašna sela i zaseoci	5	1.7
Total	291	100.0

Tabela br. 42
Da li ste svu svoju decu, školskog uzrasta, pokušali da upišete u školu prema raseljeničkom statusu?

	Da		Ne	
	N	%	N	%
Da	185	24.7	217	74.6
Ne	564	75.3	74	25.4
Total	749	100.0	291	100.0

Osnovni razlog koji roditelji navode kada odgovaraju na pitanje zašto svoju decu nisu upisali u školu je nedostatak novca 49.8%. Nedostatak dokumenata navodi 20.2% anketiranih a prestarelost za školu navodi 11.6% roditelja (videti tabelu br.43.)

Tabela br. 43
Zašto niste?

	N	%
Bila su prestarila za školu	32	11.6
Nisam imao novca da ih školujem	138	49.8
Neka su išla u školu nisam imao mogućnosti da školujem sve	24	8.7
Morala su da zarađuju, nisu imala vremena za školu	10	3.6
Samo žensku decu nismo davali na školovanje	17	6.1
Deca nisu imala dokumenta	56	20.2
Total	277	100.0

IMOVINSKO PRAVNI STATUS STAMBENOG PROSTORA KAO OSNOV ZA PRIJAVLJIVANJE PREBIVALIŠTA

Dve trećine ispitanika živi u prostoru koji nije u njihovom vlasništvu. (videti tabelu br.44.) Gledano prema raseljeničkom statusu 90% raseljenih nema vlasništvo

nad objektom gde stanuje dok je kod domicilnog stanovništva taj procenat 52.5% (videti tabelu br.45.)

Tabela br. 44
Da li je prostor u kome stanujete u vašem vlasništvu (da li imate papire koji pokazuju da je to vaše) da bi na osnovu toga mogli tu da se prijavite?

	N	%
Bez odgovora	38	1.9
Da	673	33.7
Ne	1289	64.5
Total	2000	100.0

Tabela br. 45
Da li je prostor u kome stanujete u vašem vlasništvu (da li imate papire koji pokazuju da je to vaše) da bi na osnovu toga mogli tu da se prijavite prema raseljeničkom statusu?

	Da		Ne	
	N	%	N	%
Bez odgovora	10	1.6	28	2.1
Da	54	8.5	619	45.5
Ne	575	90.0	714	52.5
Total	639	100.0	1361	100.0

Posmatrano prema tipu naselja 82.6% ispitanika naseljenih u slamovima nema vlasništvo nad objektom u kome stanuje taj procenat u nehygijenskim naseljima je 60.4% a u delovima prigradskih sela 67.3%. Najveći

procenat vlasnika nad objektima u kojima stanuju u partajama, starom gradskom tkivu 64.4% i siromašnim selima i zaseocima 63.6%. (videti tabelu br.46)

Tabela br. 46

Da li je prostor u kome stanujete u vašem vlasništvu (da li imate papire koji pokazuju da je to vaše) da bi na osnovu toga mogli tu da se prijavite?

	Slam		Nehigijensko naselje		Partaje staro gradsko tkivo		Delovi prigradskih sela		Siromašna sela i zaseoci	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bez odgovora	20	2.9	8	.9	2	2.2	1	.9	7	3.3
Da	102	14.6	344	38.7	58	64.4	36	31.9	133	63.6
Ne	578	82.6	536	60.4	30	33.3	76	67.3	69	33.0
Total	700	100.0	888	100.0	90	100.0	113	100.0	209	100.0

KAKO ROMI VIDE MOGUĆA REŠENJA PROBLEMA PRIJAVLJIVANJA PREBIVALIŠTA

Skori svi anketirani Romi 97.7% su mišljenja da država treba da omogući Romima da prijave svoje mesto prebivališta u sadašnjem mestu stanovanja bez obzira na nelegalan osnov stanovanja. (videti tabelu br.47)

Kada govore o dugoročnom rešavanju problema svog stanovanja skoro polovina anketiranih 49.9% smatra da Romima treba obezbediti novi prostor sa izgrađenim kućama gde bi se oni preselili i prijavili, jedna četvrtina Roma je protiv ovakvog vida raseljavanja i zalaže se da se na postojećim lokacijama gde Romi stanuju izgrade naselja gde bi se oni legalno pri-

Tabela br. 47

Da li država treba da omogući Romima da u sadašnjem mestu stanovanja prijave svoje prebivalište i tako stvori mogućnost da dobiju lična dokumenta bez obzira što naselja nisu legalna?

	N	%
Bez odgovora	40	2.0
Da	1953	97.7
Ne	7	.4
Total	2000	100.0

javili, treći način rešenja zastupa jedna petina ispitanika koji misle da je najbolje da im se obezbedi legalan prostor gde bi oni izgradili kuće i prijavili prebivalište. (videti tabelu br.48.)

Tabela br. 48

Najbolji način da se dugoročno reši problem romskih naselja a time i stvori legalan osnov da se Romi prijavljuju i ostvare svoja prava na lična dokumenta?

	N	%
Bez odgovora	30	1.5
Da nam se obezbede prostor gde bi mi izgradili kuće legalno i gde bi smo mogli da se registrujemo	422	21.1
Da nam se obezbedi novi prostor sa izgrađenim kućama gde bi se mi preselili i prijavili	997	49.9
Da nam se na ovim postojećim lokacijama izgradi naselje i da se tu prijavimo	497	24.9
Ne znam	54	2.7
Total	2000	100.0

Izrazita većina Roma 90.65 zalaže se da eventualna nova naselja budu mešovita i da u njima žive i Romi i ne-Romi dok se samo 7% ispitanika zalaže za čisto romska naselja. (videti tabelu br.49)

O rešavanju problema prijavljivanja dece ispitanici razmišljaju na sledeći način, 46.7% je mišljenja da treba omogućiti da deca budu prijavljena iako roditelji nemaju lična dokumenta, 27.1% rešenje vidi u kažnjavanju roditelja za neprijavlivanje dece i 10.3% rešenje vidi u boljem informisanju roditelja o potrebi prijavljivanja dece i prednostima koje tim činom dobijaju. (videti tabelu. br.50)

Tabela br. 49

Da li ste prijavljeni na birou rada

	N	%
Bez odgovora	23	1.2
Čisto romska, da tu žive samo Romi	139	7.0
Mešovita, da žive i Romi i ne-Romi	1811	90.6
Ne znam	27	1.4
Total	2000	100.0

Tabela br. 50

Najbolji način da država pomogne Romima da prijave svu svoju decu?

	N	%
Bez odgovora	117	5.9
Da kažnjava roditelje za neprijavljenu decu	542	27.1
Da omogući da deca budu prijavljena iako roditelji nemaju dokumenta	934	46.7
Da informiše roditelje o potrebi i prednostima prijavljivanja	205	10.3
Da dozvoli samo porođaje u bolnici bez obzira na posedovanje dokumenata	190	9.5
Država ne može da pomogne	12	.6
Total	2000	100.0

ZAKLJUČAK

Prijavljivanje stalnog mesta prebivališta je evidentan problem koji opterećuje romsku zajednicu. Najugroženija grupacija Roma je ona koja živi u slamovim, naseljima u kojima nema elementarnih higijenskih i komunalnih uslova. Kuće izgrađene od priručnog materijala, na osnovu postojećih propisa ne mogu biti legalan osnov prijavljivanja mesta prebivališta, naročito što je većina takvih naselja izgrađena na nenamenskom zemljištu. Jedan broj stanovnika se snalazi prijavljivanjem kod prijatelja i rođaka na drugim adresama.

Sledeća izrazito ugrožena grupacija su interno raseljeni Romi sa Kosova, koji su i najčešće nastanjeni u naseljima koja su kategorizovana kao slamovi.

Nešto bolja situacija je u tzv. nehigijenskim naseljima koja delimično mogu imati izgrađenu komunalnu infrastrukturu i deo kuća od čvrstog materijala, i gde se na nekim mestima ranije mogla dobiti privremena dozvola za gradnju, što može predstavljati legalan osnov za prijavljivanje mesta prebivališta i dobijanje ličnih dokumenata.

Problemu posedovanja ličnih dokumenata se mora pristupiti paralelno na dva koloseka. Rešavanjem problema prijavljivanja punoletnog stanovništva i dece, koja u velikom broju ostaju neprijavljena naročito kod interno raseljenih roditelja, i koja u periodu kada budu trebala da ostvarju svoje pravo dobijanja dokumenata mogu imati problema, posebno ako se ima u vidu da značajan broj interno raseljenih lica nema nameru da se vrati na Kosovo.

Veliki problem za pripadnike romske nacionalnosti je i cena administrativnih usluga koju je potrebno platiti da bi se dokumenta dobila. Pored pojednostavljivanja procedure, neophodno je i siromašnim grupama, kojoj Romi nedvosmisleno pripadaju, omogućiti finansijske olakšice, ako ne u celini onda u velikom njenom delu.

Finansijski momenat prisutan je i kod interno raseljenih lica koji da bi izvadili dokumenta moraju da idu u druge gradove Srbije, uz veliku verovatnoću da posao ne mogu završiti za jedan dan. Za interno raseljena lica treba iznaći mogućnosti da svoj status regulišu uz što manje putovanja i finansijskih troškova.

Rešavanjem problema izdavanja ličnih dokumenata otvorile bi se mogućnosti i za rešavanje problema koji proističu iz neregulisanog formalno pravnog statusa, a to su pravo na lečenje, pravo na školovanje i pravo na rad-zapošljavanje odnosno prijavljivanje na tržište rada.

Bez obzira na formalno pravni status roditelja deci do 15 godina treba obezbediti zdravstvene knjižice jer im je to pravo ustavom zagarantovano.

Najprihvatljiviji način rešenja problema dokumenata za naše ispitanike je raseljavanje u novoizgrađena mešovita naselja sa romskim i ne-romskim stanovništvom gde bi postojao legalan osnov da žitelji prijave mesto prebivališta, što bi prouzrokovalo i bržu i efikasniju integraciju romske zajednice u društvo.

Državna administracija je najavila pojednostavljivanje procedure dobijanja ličnih dokumenata za pripadnike romske zajednice, nadamo se da će inicijativa biti što pre ostvarena i da će veliki problemi koji su registrovani ovim istraživanjem biti prevaziđeni i sistemski rešeni.

8. ANNEX 1

Izveštaj sa regionalne konferencije
o registraciji Roma u Jugoistočnoj Evropi
- Stephan Muller

Najbolji primeri iz prakse

Što se tiče osoba koje nisu prijavljene ili ne poseduju osnovna dokumenta, iako su državljani zemlje u kojoj žive, može se primeniti praksa iz nekoliko zemalja. Ovi primeri mogu se primeniti i za druge grupe, kao što su interno raseljena lica i povratnici koji nisu dobili azil u drugim zemljama.

Relevantni zakoni i administrativne procedure razlikuju se od države do države. Međutim, najbolji primeri iz prakse pojedinih zemalja u regionu mogu se primeniti u svim zemljama regiona.

Uslovi za prijavljivanje

U Albaniji, opština Tirana preduzela je određene aktivnosti u cilju prijavljivanja romske dece. Ove aktivnosti obuhvataju inicijative za podizanje nivoa svesti građana o procesu prijavljivanja, posebno u romskoj populaciji, i napore da se deca koja nisu prijavljena najpre identifikuju, i da se zatim prijave u odgovarajućim institucijama, čak i nakon isteka perioda od 45 dana.

U Bosni i Hercegovini Misija OEBS-a je u saradnji sa romskim nevladinim organizacijama i jednom nevladinom organizacijom koja obezbeđuje pravne usluge sprovedla kampanju u okviru koje su vođeni razgovori o prijavljivanju dece koja nisu rođena u bolnicama sa predstavnicima vlasti u oblasti zdravstva i sa institucijama u kojima se vrši prijavljivanje građana o prijavljivanju dece koja nisu rođena u bolnicama.

Državljanstvo/stalno prebivalište

Republika Makedonija je nedavno izvršila izmene Zakona o državljanstvu, pa su Članom 14 ovog zakona sada predviđeni posebni uslovi za dobijanje državljanstva za građane bivših republika SFRJ.

Hrvatska je takođe unela izmene, ili su one u toku, u Zakon o državljanstvu i Zakon o stranim državljanima, čiji je cilj da se omogući lakše

dobijanje hrvatskog državljanstva ili stalnog prebivališta na teritoriji ove zemlje. Iako ove promene zakona predstavljaju određeno poboljšanje u procesu dobijanja državljanstva ili stalnog prebivališta, ostaje da se efikasnost tih promena proveriti u praksi, kroz primenu unetih izmena.

Primer najbolje prakse u ostvarivanju prava na državljanstvo osoba koje duže vreme žive na teritoriji neke nove države svakako se može naći u Republici Češkoj. Međutim, ovakvi rezultati su ostvareni tek nakon nekoliko godina lobiranja i političkih intervencija. Raspad Čehoslovačke devedesetih godina prošlog veka stvorio je Romima određene probleme. Deset hiljada Roma, poreklom iz slovačkog dela zemlje, koji su pak decenijama živeli u češkom delu zemlje, nije moglo da dobije državljanstvo Republike Češke. Međutim, izmenom Zakona o državljanstvu 1998. godine većini ovih ljudi je omogućeno da podnesu zahtev i da dobiju češko državljanstvo.

Romani Criss je u Rumuniji sproveo dva projekta koja su obuhvatala niz aktivnosti, sa ciljem unapređenja izdavanja dokumenata Romima u Bukureštu i Ilfovu. Nakon dogovora sa relevantnim državnim i lokalnim institucijama, Romani Criss je sproveo aktivnosti koje su uključivale istraživanje o posedovanju ličnih dokumenata, informisanje lokalnih nosilaca i razgovore sa njima, obuku pojedinaca koji bi bili osposobljeni za pružanje podrške osobama bez dokumenata, pomoć i finansijsku podršku za oko 5000 osoba prilikom izdavanja dokumenata, informisanje i organizacija kampanja za podizanje svesti građana. Treba pomenuti da su u ovaj projekat bili uključeni i ne-Romi koji nemaju lične dokumente.

Bilo bi dobro razmotriti način na koji su Italija i Španija regulisale programe koji se bave pitanjem ilegalnih imigranata. Ovim programima je omogućeno stotinama hiljada ljudi da regulišu svoj status u ovim zemljama. Uprkos tome što Romi koji nisu prijavljeni i koji nemaju osnovna lična dokumenta ne spadaju u grupu ilegalnih doseljenika, već su izbeglice, interno raseljena lica ili žive u nekoj zemlji bez državljanstva, iskustva ovih programa mogu biti veoma korisna u sprovođenju administrativne procedure za rešavanje problema Roma bez dokumenata i državljanstva.

9. LIČNA DOKUMENTA - Nacrt akcionog plana

Cilj	Mera	Indikator	Nosioci	Monitoring	Podaci: Dostupnost i potrebe	Veze sa srodnim akcionim planovima	Vremenski rok
1. Obezbeđenje prijave prebivališta/boravišta za lica bez legalnog osnova stanovanja	1. Dopuniti Uredbu o utvrđivanju kućnih brojeva, označavanju zgrada brojevima i označavanju naziva naseljenih mesta, ulica i trgova, odredbom koja omogućava određivanje kućnog broja objektima. 2. Donošenje odluke o određivanju naziva neuređenih naselja, dela naselja i ulica. 3. Utvrđivanje faktičkog stanja na terenu. 4. Izdavanje instrukcije podružnim organima MUP-a da omoguće prijavu prebivališta i izdavanje lične karte na osnovu rešenja ili uverenja o kućnom broju. 5. Republički geodetski zavod u opštini, odnosno gradu - Služba za katastar nepokretnosti treba da donese rešenje o dodeli kućnog broja stanovnicima u romskim naseljima koji nemaju legalan osnov stanovanja.	1. Dopunjena uredba o utvrđivanju kućnih brojeva, označavanju zgrada brojevima i označavanju naziva naseljenih mesta, ulica i trgova 2. Broj naselja, delova naselja, ulica kojima je dodeljeno ime 3. Sprovedena anketa stanovništva 4. Izdata instrukcija MUP-a i broj Roma sa regulisanim prijavom prebivališta 5. Broj donetih rešenja o dodeli kućnog broja stanovnicima u romskim naseljima koji nemaju legalan osnov stanovanja	1. Vlada Republike Srbije, MUP Srbije, Republički geodetski zavod 2. Gradske i opštinske vlasti 3. Gradske i opštinske vlasti u saradnji sa nevladinim organizacijama i stanovništvom u određenom naselju 4. MUP Srbije 5. Skupštine gradova, opština	Nacionalni savet romske nacionalne manjine, Liga za dekadu i odbor za lična dokumenta	- Romi i pravo na pravni subjektivitet, Centar za prava manjina (novembar 2005. god.) - Izveštaj Misije OEBS-a u SCG - Romi posedovanje ličnih dokumenata, istraživanje koje je sproveo Argument (decembar 2005. god.)	- Socijalna zaštita - Zdravstvena zaštita - Obrazovanje - Zapošljavanje - Svi akcioni planovi	1. Jul, 2006 2. Avgust-septembar 2006 3. Oktobar-Novembar 2006

9. LIČNA DOKUMENTA - Nacrt akcionog plana

Cilj	Mera	Indikator	Nosioci	Monitoring	Podaci: Dostupnost i potrebe	Veze sa srodnim akcionim planovima	Vremenski rok
2. Upis činjenice rođenja lica koja nisu upisana u matičnu knjigu rođenih	1. Donošenje uredbe kojom će se urediti postupak i nadležnost rešavanja problema Roma i dr. ugroženih kategorija u slučajevima utvrđivanja činjenica neophodnih za naknadni upis u matične knjige 2. Edukacija i senzibilizacija organa uprave i sudskih organa da u postupcima upisa u matične knjige rođenih obezbede efikasnost u radu (pismena uputstva seminari, instruktaza) 3. Oslobađanje od sudskih taksi	1. Broj pozitivno rešenih zateva u odnosu na broj podnetih zahteva (uporediti sa prethodnim godinama) 2. Kvalitativna ocena NVO koji se bave ovim pitanjima	1. Vlada Republike Srbije 2. Ministarstvo za državnu upravu i samoupravu za upravne organe 3. Ministarstvo pravde za sudske organe 4. Ministarstvo pravde i Ministarstvo finansija	Nacionalni savet romske nacionalne manjine, Liga za dekadu i odbor za lična dokumenta	- Postojeće statistike Ministarstva za državnu upravu i samoupravu o broju pozitivno rešenih zahteva i broju podnetih zahteva - Romi i pravo na pravni subjektivitet, CPM - Izveštaj Misije OEBS-a u SCG - Romi posedovanje ličnih dokumenata, istraživanje koje je sproveo Argument	- Socijalna zaštita - Zdravstvena zaštita - Obrazovanje - Zapošljavanje Svi akcioni planovi	1. Avgust, 2006 2. Septembar-decembar 2006 3. Avgust 2006
3. Informisanje Roma o postupku izdavanja ličnih dokumenata	1. Organizovanje kampanje za upoznavanje Roma sa procedurama upisa 2. Brošura sa uputstvima za izdavanje ličnih dokumenata 3. Pravna pomoć u postupcima 4. Uvođenje zastupnika za romsku populaciju u okviru Centara za socijalni rad na teritoriji opština u kojima postoji značajan broj romskog stanovništva	- Broj podeljenih brošura, - Broj lica kojima je pružena pravna pomoć - Broj pozitivno rešenih zateva u odnosu na broj podnetih zahteva (uporediti sa prethodnim godinama)	1, 2, 3 Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa resornim ministarstvima 4. Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike	Nacionalni savet romske nacionalne manjine, Liga za dekadu i odbor za lična dokumenta	- Romi i pravo na pravni subjektivitet, CPM - Izveštaj Misije OEBS-a u SCG - Romi posedovanje ličnih dokumenata, istraživanje koje je sproveo Argument - Nacrt AP za socijalnu zaštitu - Potrebno: vodič o procedurama za izdavanje ličnih dokumenata	- Socijalna zaštita - Zdravstvena zaštita - Obrazovanje - Zapošljavanje Svi akcioni planovi	Decembar 2006 – Decembar 2007

Beograd, februar 2006. godine

10. OBRAZLOŽENJE PREDLOGA ACKIONOG PLANA ZA LIČNA DOKUMENTA ROMA

Radna grupa za izradu nacrtu Akcionog plana za lična dokumenta Roma, formirana je krajem 2005. godine pod okriljem Ministarstva za ljudska i manjinska prava SCG. U radu ove radne grupe učestvovali su predstavnici imenovani od strane Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu, Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, Ministarstva pravde, Komesarijata za izbeglice Republike Srbije, Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine, kao i predstavnici međunarodnih organizacija (OEBS, UNHCR, UNDP) i civilnog društva (Centar za prava manjina, Praxis). Takođe u izradi ovog akcionog plana učestvovali su stručnjaci Republickog Geodetskog zavoda, Opštine Zvezdara i Grada Beograda.

Prvi nacrt ovog akcionog plana predstavljen je na okruglom stolu održanom 24. februara 2006. godine u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, na kome su pored navedenih institucija i organizacija učestvovali i predstavnici Ministarstva prosvete i sporta, Ministarstva zdravlja, Tima potpredsednika vlade za implementaciju Strategije za smanjenje siromaštva, Republičkog javnog tužilaštva, Instituta društvenih nauka, opštinske uprave Subotica, gradskih opština Novi Beograd i Palilula, nevladinih organizacija (Bibija, Grupa 484, RC Rom Obrenovac, Pomoć deci, Dečiji romski centar, Centar za integraciju i afirmaciju Roma, Rominterpres), UNICEF-a i Društva crvenog krsta Srbije.

Predlog akcinog plana za lična dokumenta Roma sadrži tri cilja:

1. Obezbeđenje prijave prebivališta/boravišta za lica bez legalnog osnova stanovanja
2. Upis činjenice rođenja lica koja nisu upisana u matičnu knjigu rođenih
3. Informisanje Roma o postupku izdavanja ličnih dokumenata

1. Obezbeđenje prijave prebivališta/boravišta za lica bez legalnog osnova stanovanja

Ratni sukobi u zemlji i opšta ekonomska kriza u periodu od 1991 do 2000. godine rezultirali su velikim migratornim kretanjima u zemlji i regionu, medju ko-

jima i romskog stanovništva. Ratnim sukobom na Kosovu i Metohiji došlo je do proterivanja najvećeg dela romskog stanovništva iz Pokrajine. Rezultat ovih pomeranja stanovništva jeste naseljavanje Roma sa Kosova i Metohije, Roma iz ruralnih sredina i nerazvijenih opština sa juga Srbije u najveće urbane centre u Srbiji. Određen broj Roma naselio se u neformalnim naseljima u kojima žive u udžericama sastavljenim od ostataka metala i kartona, napuštenim automobilskim olupinama, na deponijama, kao i u propalim napuštenim barakama i skladištima, ispod mostova ili na otvorenim poljima.

Nemogućnost prijave boravka, odnosno prebivališta u neformalnim naseljima ovim licima onemogućava pristup osnovnim socijalno-ekonomskim pravima, uključujući pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, obrazovanje i zapošljavanje. Istovremeno ova lica ne mogu da ostvaruju i pravo glasa na izborima. Zbog toga Romi, medju kojima naročito oni raseljeni sa Kosova i Metohije, predstavljaju najugroženiju i najobespravljenu kategoriju stanovništva u Srbiji.

Potpisivanjem i ratifikovanjem brojnih međunarodnih dokumenata Srbija i Crna Gora preuzela je niz konkretnih međunarodnih obaveza u pogledu uspostavljanja i primene osnovnih standarda u oblasti poštovanja ljudskih prava. Medju njima su: Opšta deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina.

Istovremeno, Ustavna povelja državne zajednice Srbija i Crna Gora, Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, kao i Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, predstavljaju čvrst pravni okvir kojim se garantuju osnovna ljudska i manjinska prava.

Pored navedenog, položaj manjina je i jedan od ključnih uslova Kopenhagenskih kriterijuma za pridruživanje Evropskoj uniji. Smanjivanje neprihvatljivih razlika u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstva između Roma i ostalog dela društva, predstavlja i jedan od osnovnih principa regionalnog programa „Dekada uključivanja Roma 2005-2015“ kome je Srbija pristupila potpisivanjem Deklaracije Dekade u Sofiji 2. februara 2005. godine od strane Predsednika Vlade.

Osnovno ljudsko pravo je pravo svake osobe da svuda bude prepoznata kao pravni subjekt. Značajan broj Roma u neformalnim naseljima živi bez osnovnih dokumenata i zbog toga nisu u mogućnosti da ostvaruju osnovna ljudska prava.

Prema postojećem Zakonu o prebivalištu i boravištu građana Republike Srbije, u postupku prijavljivanja/odjavljivanja, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije ima pravo da traži ličnu kartu ili drugu ispravu radi utvrđivanja identiteta ili dokazivanja drugih činjenica od značaja. Prema čl. 5 ovog Zakona: »Pod drugom ispravom podrazumeva se naročito ugovor o korišćenju stana, vlasnički list, ugovor o podstanarskom odnosu, izjava podnosioca prijave o nameri da stalno živi u mestu koje je prijavio kao novo prebivalište«. Romi, a najčešće Romi interno raseljeni sa Kosova i Metohije, nemaju navedena dokumenta ili nisu u mogućnosti da ih pribave. Istovremeno, MUP Republike Srbije ne prihvata samo izjavu podnosioca prijave da stalno živi u mestu koje prijavljuje kao novo prebivalište, već traži i dokument koji dokazuje legalan osnov stanovanja. Upravo zbog toga Romi koji žive u neformalnim naseljima ne mogu da prijave boravište ili prebivalište i nemaju pristup osnovnim pravima.

Kao osnovni problem koji onemogućava pristup pravima određenom broju romske populacije identifikovan je problem obezbeđivanja prijave prebivališta/boravišta lica bez legalnog osnova stanovanja.

Radna grupa smatra da je rešenje ovog problema u izmeni i dopuni Uredbe o utvrđivanju kućnih brojeva, označavanju zgrada brojevima i označavanju naziva naseljenih mesta, ulica i trgova. Izmenama i dopunama bi se omogućilo određivanje kućnog broja objektima koji nisu podignuti u skladu sa zakonom. Ti brojevi bi važili do konačnog privodjenja zemljišta nameni i ne bi prejudicirali pravni status naselja. Na taj način bi se omogućilo Romima koji žive u neformalnim naseljima da prijave adresu tj. prebivalište i dobiju pravni subjektivitet i mogućnost da pristupe pravima kao i svi ostali građani. Za promenu pomenute uredbe, nadležna je Vlada Republike Srbije.

U slučajevima kada su Romi naseljeni na poljanama i naseljima koja nemaju imena, nije moguće doneti rešenje o dodeli kućnog broja. Imajući to u vidu, radna grupa predlaže donošenje *Odluke o određivanju naziva neuređenih naselja, dela naselja i ulica*. Time bi se omogućila primena izmena i dopuna gore navedene

uredbe o dodeli kućnih brojeva. Za ovu meru nadležne su gradske i opštinske vlasti.

Nakon donošenja ove odluke potrebno je utvrditi faktičko stanje anketom stanovništva u neformalnim naseljima. Na osnovu toga, Republički geodetski zavod u opštini, odnosno gradu tj. Služba za katastar nepokretnosti mogla bi da donese rešenje o dodeli kućnog broja stanovnicima u romskim naseljima koji nemaju legalan osnov stanovanja. Utvrđivanje faktičkog stanja u neformalnim naseljima zahteva zajedničko angažovanje nadležnih državnih organa (MUP Republike Srbije, gradske i opštinske vlasti), nevladinih organizacija i stanovništva u konkretnom naselju. S obzirom da je moguće različito postupanje od strane područnih organa MUP-a Republike Srbije prilikom prijavljivanja prebivališta, radna grupa smatra neophodnim da MUP Republike Srbije izda odgovarajuću instrukciju Sekretarijatima u pogledu prijave prebivališta na osnovu rešenja geodetskog zavoda.

Radna grupa smatra da bi se prihvatanjem gore navedenih predloga na najbrži i najefikasniji način rešio problem Roma bez prijavljenog prebivališta. Rešenjem ovog problema Romi bi bili prepoznati kao pravni subjekti pred zakonom i imali bi pristup osnovnim socio-ekonomskim pravima: zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju, zapošljavanju i sl. Radna grupa, takodje, smatra da bi navedene mere bile u skladu sa težnjama ka jačanju uredjene i pravne države.

2. Upis činjenice rođenja lica koja nisu upisna u matičnu knjigu rođenih

Još jedan od značajnih uzroka nedostatka dokumentacije kod Romske populacije, a koji je uočen u toku rada na terenu, je i problem u vezi sa upisom činjenica rođenja lica koja nisu upisna u matične knjige rođenih ili imaju saznanje o tome da su bili upisani ali nemaju dokaza. Iskustva sa terena pokazuju da među nadležnim državnim organima ne postoji jedinstvena praksa u tom pogledu. Naime, ako lice nikada nije bilo upisano u matične knjige rođenih potrebno je da se izvrši naknadni upis. Upravni organi, obzirom da takva lica nemaju nikakvih dokaza o identitetu, upućuju stranke da činjenice koje su neophode za naknadni upis u matične knjige, dokazuju u sudskom postupku. Medjutim, glavni problem se javlja upravo u tom pogledu, jer ne postoji jedinstvena sudska praksa. Neki sudovi se oglašavaju nadležnim i sprovode vanparnični postupak

za utvrđivanje identiteta, te po završetku sudskog postupka, ta osoba biva upisana u matične knjige i problem je rešen. Neki drugi sudovi se, međutim, oglašavaju nenadležnim i stranke upućuju na parnični postupak za utvrđivanje materinstva ili očinstva. Dodatni problem se javlja i u tome što neki sudovi utvrđuju svoju mesnu nadležnost prema prebivalištu, a neki drugi prema boravištu. Takođe, ne retko dolazi i do negativnog sukoba nadležnosti između sudskih i upravnih organa. Očigledno je da se u ovako složenoj pravnoj situaciji teško mogu snaći pravni stručnjaci, a pogotovu pravno neuke stranke koje uz sve to vrlo često imaju i problem sa znanjem jezika koji je u službenoj upotrebi. Iz gore navedenog je jasno da po ovom pitanju postoji pravna nesigurnost i da posledice te nesigurnosti snose upravo građani koji nemaju dokumenta. Otklanjanje pravne nesigurnosti u nekoj oblasti predstavlja očigledni interes svake uredjene pravne države.

U cilju otklanjanja pravne nesigurnosti u pogledu upisa činjenica u matične knjige rođenih, radna grupa predlaže donošenje posebne uredbe kojom bi se uredio postupak i nadležnost za rešavanje problema Roma i drugih ugroženih kategorija u slučajevima utvrđivanja činjenica neophodnih za upis u matične knjige rođenih. Istovremeno, radna grupa smatra da je za otklanjanje ovog problema neophodno sprovesti edukaciju i senzibilizaciju organa u odnosu na najranjivije kategorije stanovništva kako bi se postigla efikasnost u radu i otklanjanju pomenutih problema na obostranu korist države i njenih građana. U tom smislu, otklanjanje problema radna grupa, takođe, smatra da bi bilo korisno uvođenje oslobađanja od

sudskih taksi ovih ugroženih kategorija stanovništva u pomenutim postupcima.

Nerešavanje navedenih problema na jasan i sistematski način, dovešće do porasta broja lica bez dokumenata i lica koja su de facto bez državljanstva. Problem će se širiti, jer će buduće generacije biti žrtve nerešenih problema njihovih roditelja.

3. Informisanje Roma o postupku izdavanja ličnih dokumenata

Imajući u vidu da neke od predloženih mera predstavljaju izmenu dosadašnjih propisa, kao i činjenicu da bi krajni korisnici realizovanja prethodnih mera bile uglavnom pravno neuke stranke, koje u određenom broju slučajeva ni sada nisu upoznate sa svojim pravima i načinom njihovog ostvarivanja, radna grupa je kao poseban cilj izdvojila informisanje Roma o postupku izdavanja ličnih dokumenata. Po mišljenju radne grupe za realizaciju ovog cilja potrebno je: organizovati kampanju za upoznavanje Roma sa procedurama upisa, izraditi brošuru koja bi sadržala uputstva za izdavanje ličnih dokumenata i organizovati pružanje pravne pomoći u postupcima. Radna grupa takođe smatra da bi uvođenje zastupnika za romsku populaciju u okviru centara za socijalni rad na teritoriji opština u kojima postoji značajan broj romskog stanovništva, koje je predviđeno nacrtom akcionog plana za socijalnu zaštitu¹, doprinelo uspešnoj realizaciji svih prethodno predloženih mera u praksi.

¹ *Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike dostavilo je, 16. aprila 2005. godine (dopis br. 022-01-00020/2005-05) Ministarstvu za ljudska i manjinska prava*

pozitivno mišljenje na nacrt akcionog plana za socijalnu zaštitu koji je izrađen na osnovu nacrta strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima.